

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXIII рік видання. № 366, грудень, 2024

Марія Панченко,
Різдвяний ангел

*І ружому навчається,
Щ свого не цурається...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

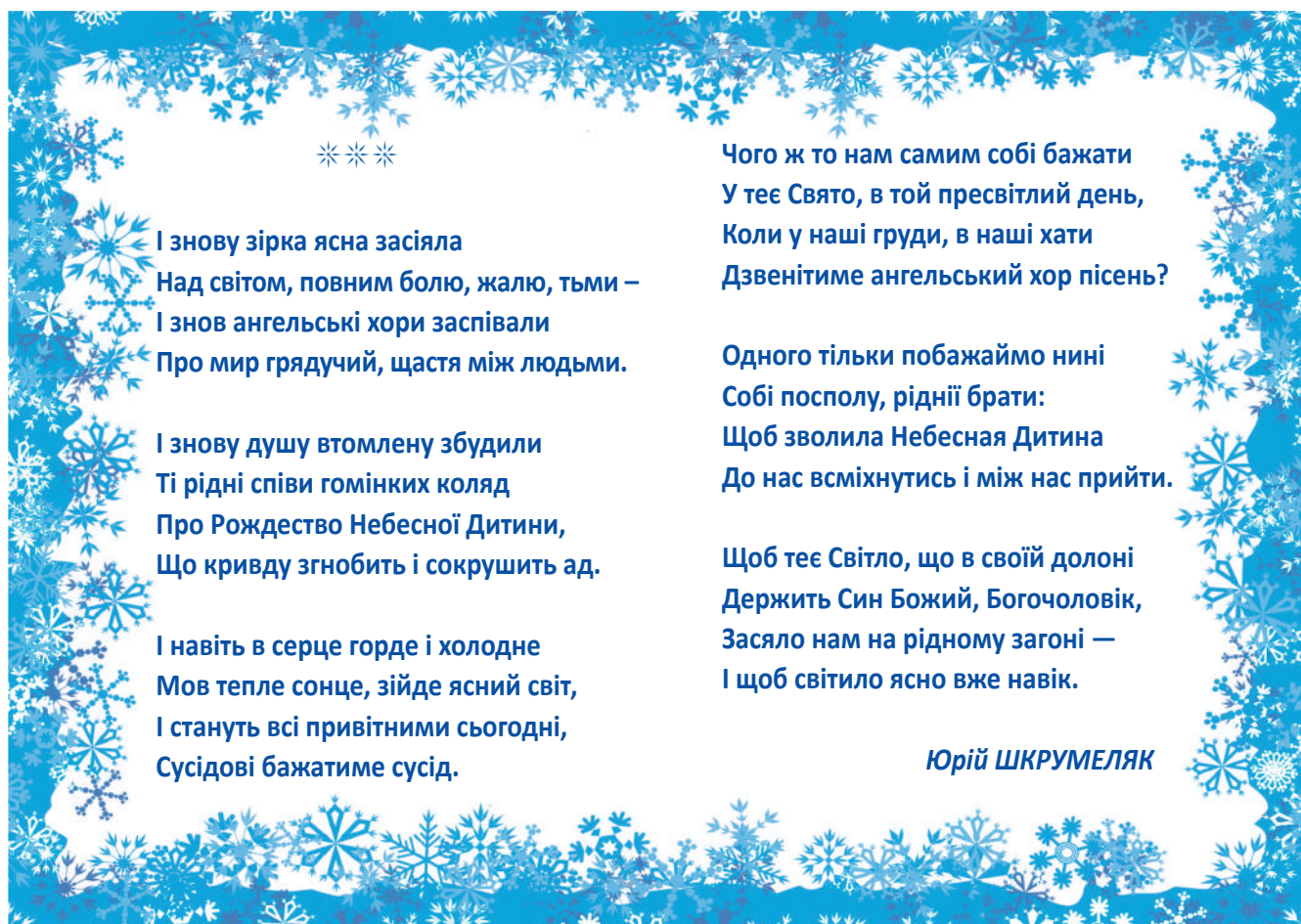
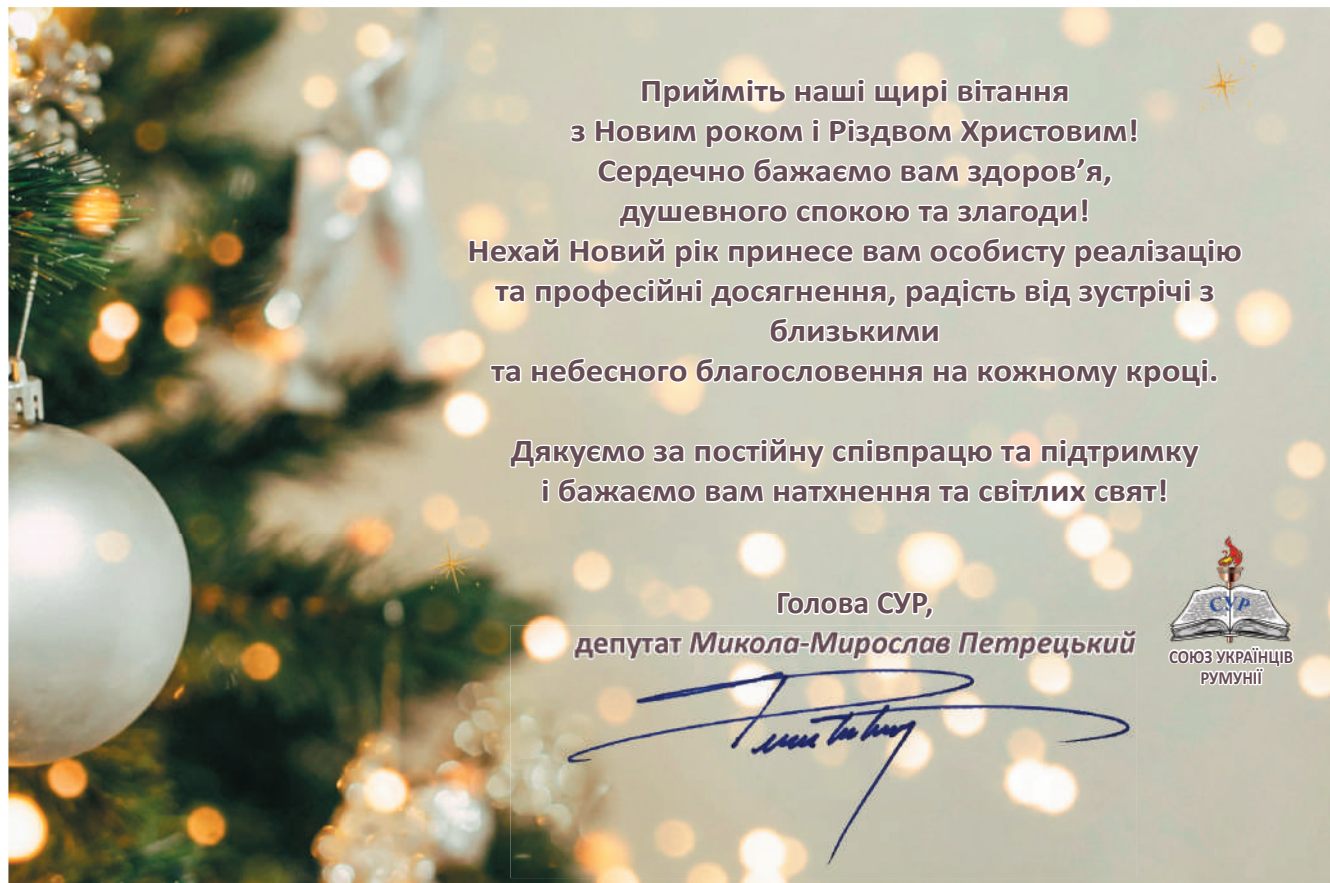
**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *У світлі Вифлеемської зірки*
- ❖ *Маловідомі в Румунії
сторінки української фольклористики (15)*
- ❖ *На допомогу вчителю:
Фольклор Різдва: мовні скарби
для навчання і виховання*
- ❖ *Тарас Шевченко і Буковина (VI)
(міжвоєнний період)*
- ❖ *Митрополит Андрей Шептицький
та українські письменники*
- ❖ *Сучасна українська драматургія
– Дмитро Терновий –*
- ❖ *Союз українців Румунії вітає позитивні наслідки
рішення Конституційного Суду Румунії
№ 32 від 6 грудня 2024 року (Заява)*
- ❖ *Звернення голови СУР з нагоди 1000 днів
повномасштабної війни в Україні*
- ❖ *Буковина під ідеологічним пресингом кремля*
- ❖ *Література під час війни (IV)
– що думають письменники
про російсько-українську війну –*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету –
одна із складових румунської філології (CV)*
- ❖ *Я розмовляла з Путіним (Політична вистава)*
- ❖ *Касандра (Уривок з новели)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*
- ❖ *Приготування святої вечері*
- ❖ *А в неділю рано
(Марамороська колядка)*

Володимир АНТОФІЙЧУК

У СВІТІ ВИФЛЕЄМСЬКОЇ ЗІРКИ

Кожному християнину ще змалку в різномовних текстових варіантах відоме радісно-святкове:

Нова радість стала,
Яка не бувала,
Над вертепом звізда ясна
У весь світ засіяла.

Очевидно, таке ж душевне піднесення переживав і всесвітньовідомий український мудрець Григорій Сковорода, коли писав:

Ангели, знижайтеся, до землі спускайтеся,
Бог, що сотворив нам віки, живе нині з чоловіком,
Станьте з хором, всім собором,
Веселіться, адже з нами Бог!

Втілення Бога і його присутність серед людей, щоби повернути їм утрачене в Едемському саду блаженство. Бо ж, як повідомив святий євангеліст Іван, «так Бог полюбив світ, що дав Свого Єдинородного Сина, щоб кожен, хто вірить у Нього, не загинув, але мав життя вічне» (3: 16). Ніхто ніколи в безкінечному часі й просторі не знав і не знає такої любові. Найвища жертва, смисл і сенс якої людство не збагнуло повністю й дотепер, а головне – не змогло (чи не захотіло?) прийняти її у своє серце й душу.

У передсвятковій тижні Різдва Христового мільйони людей у церквах, костелах, молитовних будинках і домівках слухають чи перечитують лаконічні євангельські оповіді про народження Сина Божого, світло Вифлеємської зірки й безмірну любов Господа, що в людській подобі зійшов з небес на грішну землю. Водночас щодня й щогодини гинуть невинні люди під ударами ракет, випущених руками тих, хто нехтує людинолюбними ідеями Бога, зневажаючи Його святе ім'я.

Боговідступництво позбавляє людство тих універсальних духовних цінностей, що гуманізують життя, надають йому одухотвореності й високого смислу.

Виняткова психологічна глибина образів євангельських персонажів, багатоаспектність їхніх поведінкових характеристик й морально-етичних домінант, завуальованих численними недомовками й замовчуваннями в канонічних текстах, визначили над-

звичайну активність і багатоплановість філософсько-релігійних і літературно-мистецьких творів. Ще Л. Фейєрбах справедливо зауважив, що «кожна епоха вичитує із Біблії тільки саму себе, кожна епоха має власну саморобну Біблію». А Й. В. Гете наголошував, що «з Біблією омолодиться кожне покоління, а еталоном життя та сили народу завжди буде його позиція щодо Біблії».

Період XX – початку XXI ст. з його численними соціальними потрясіннями, війнами та революціями суттєво трансформував канонічні характеристики новозаповітних персонажів, розширив межі семантичного і морально-психологічного переосмислення традиційних філософських і літературно-мистецьких трактувань.

Людський всесвіт Нового Заповіту багатолікий, суперечливий і драматичний. Він наповнений пристрастями, політичними і матеріальними інтересами, високою любов'ю і нищими розрахунками, відданістю і зрадою, активністю і байдужістю, жертвовністю й егоїзмом. Євангельська картина світу – одна з найвеличніших і трагічних філософських і літературно-мистецьких моделей, які створювалися цивілізацією. Уже понад два тисячоліття цей світ, що немов би став міфологічною давщиною, активно впливає на наше буденне й парадне життя, постійно тривожить своїми завжди насущними питаннями, спонукає задумуватися над законами світотворення, сенсом життя, тлінністю людського буття тощо.

Ми ж у постійній життєвій суєті часто навіть не намагаємося зупинитися на мить, щоб почути драматичний поклик вічно сучасного минулого й ухилимося від його питань. Очевидно, боїмося зрозуміти самих себе, не хочемо задуматися над тим, наскільки ми відповідаємо високому призначенню Людини як «вінця творіння», що наповнила історію свого існування кров'ю, насиллям, смертю. На жаль, загальнолюдське середньовіччя багатоліке, воно надто сильне і живуче в нас, воно пустило глибоке коріння, що періодично дає жажливі пагони. Водночас повільно й болісно людство шукає і знаходить цілі, орієнтири та ідеали (інколи чи часто помилкові), що ведуть його шляхом вдосконалення і добра. Одним (але не єдиним!) із таких орієнтирів є Нагірна проповідь Ісуса Христа, який неймовірними страж-

Василь Стефурак. *Різдво Господа Ісуса Христа*. 2003 р.

даннями і ціною власного життя ствердив її життєдайну силу та універсальну значимість.

Методом трагічних проб і помилок багатополосний людський світ поступово почав усвідомлювати необхідність толерантного ставлення один до одного народів і окремих людей, розуміння людського життя як абсолютної цінності, визнання духовності реальною позитивною силою в історичній еволюції цивілізації. Новозаповітна філософія жива й сильна своєю практичною спрямованістю, адже вона дає надію людям на краще життя, на гуманне майбутнє. Наукові й літературно-мистецькі трактування євангельських історій своєрідно тестують на істинність новозаповітних оповідей. У цьому – їх загальнокультурна цінність і значимість, що передбачає наукове й суб'єктивне емоційно-психологічне сприйняття, осмислення і, головне, розуміння.

Аналіз закономірностей і своєрідності функціонування євангельського сюжетно-образного матеріалу засвідчує, що його рецепція національними культурами здійснюється із урахуванням домінантних аспектів світового філософського й літературно-мистецького контексту. Визначальними моментами переосмислення новозаповітних колізій і персонажів стала принципова драматизація формально однозначних структур, активна психологізація загальновідомих схем, інтенсивна розробка оригінальних

подієвих планів і систем морально-психологічних мотивувань, орієнтація на сучасні уявлення про людську природу.

Очевидною видається суперечливість трактувань загальновідомих конфліктів і характеристик Нового Заповіту, що зумовлює висунення на перший план у літературно-мистецьких версіях не подієвого начала (що сталося?), а дослідження його підтексту (чому євангельські персонажі вчинили саме так?). Змістова перспективність такого підходу до канонічного матеріалу не викликає сумнівів, таким же значимим бачиться бажання мистців осмислити онтологічні й духовні реалії свого часу на тлі Вічності. Привабливість євангельських максим значною мірою посилюється «прагматизацією» світоглядних постулатів Ісуса Христа, прагненням представити їх етичну систему в якості своєрідного «Універсального Кодексу Людяності».

«Біографії» євангельських персонажів, створені світовою культурною традицією, цілком переконливо демонструють багатоманітність підходів до загальновідомого канонічного матеріалу і відображають ті суттєві онтологічні та аксіологічні зрушення в індивідуальній і колективній свідомості, що характеризують історію людської цивілізації періоду XX – початку XXI ст. Саме тому філософські та літературно-мистецькі моделі євангельських колізій, створені в різні культурно-історичні періоди, зберігають своє значення і допомагають осмислити шляхи та роздоріжжя руху людства до гуманістичного майбутнього.

Прямує до завершення 2024 рік. Рівно стільки часу відділяє нас від тієї миті, коли з'явилася Вифлеємська зірка, ведучи трьох царів (волхвів), а з ними і все людство, до місця, де народився Син Божий. Але це не просто певна дата. Куди важливіше, взятися за осмислення всього того, що сталося у її світлі. Змінювалися століття, народжувалися і відходили в небуття численні покоління, але завжди жила і буде жити пам'ять про Голгофу, на якій закінчив свій земний шлях Ісус Христос. У загадках Месії, Юди Іскаріота, Понтія Пилата, Марії Магдалини та інших євангельських персонажів містяться відповіді на питання, які поставали і будуть поставати перед людством. Просто воно поки що не може знайти і, головне, зрозуміти суть істинного значення цих відповідей. Але саме перспектива знайти відповідь на загальновідоме питання «Що є істина?» дає надію на те, що в людства може бути справді людське майбутнє.

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

15. «Старослов'янська» колядка ... в румунській звичаєвості Молдови

У період моєї університетської молодості й зрілості існував похвальний та плодотворний звичай проведення республіканських фольклорних (розуміється, й інших) студентських конференцій/колективів за участю наукових гуртків університетів Румунії, на яких мені, можу заявити, як постійному співпрацівникові професора Міхая Попа, випало щастя бути присутнім. Як правило, на таких конференціях «стикалися», в основному, два підходи в обговорюванні висунутих фольклорних тем: традиційний підхід «провінційних» учасників, переважно з Яського університету, і «модерний» підхід учасників з Бухарестського університету, які, завдяки професорові Міхаю Попу, члену виконавчої ради Міжнародного центру семіотичних і лінгвістичних досліджень (Урбіно), та внаслідок поширення серед бухарестських студентів модерних дослідницьких методів, поширених у Чехії, Німеччині й деінде, бухарестські студенти поділяли семіотичні підходи.

Це «стикання» зірко виявилось, наприклад, під час конференції, на якій обговорювалась зимова обрядовість та пісенність. На по-модерністському представлену наукову доповідь студентів Бухарестського університету яські «суперники» зреагували по-бешкетному, розповсюдивши між учасниками конференції карикатуру, на якій обрядову тварину козу «пошматували», мовляв, на «семіотичні» кавалки та кусочки, подібно тому, як поступили бухарестські студенти у своїй доповіді.

Суголосно «запоміг» їм у цьому їхній викладач румунського фольклору (давно померлий, тому із поваги до покійника не подаю його ім'я), майже тріумфальним тоном оголосив, що під час польових досліджень в румунському селі Flămânzi (Голодні) вони (викладач разом із студентами) відкрили «старослов'янську» колядку.

Професор Міхай Поп зацікавлено зреагував, і запитав:

— На чому ви оснований це, можливо, епохальне відкриття? Якщо маєте аудіозапис цієї колядки, то, прошу вас, включайте магнітофон.

Яський професор радісно включає магнітофон, і зал заповнює голос 70-річного співака, який вико-

нує... українську колядку господареві:

Прийшли ми д-двору, та й д-веселому
Ой дай, Боже! *(Далі приспів повторюється після кожного ряка)*

Та й д-веселому, д-господарському;
А в цього ґазди дубові двори,
А в цім дворі світлиця ясна,
Світлиця ясна, файна, прекрасна;
А в тій світлиці тисові столи,
Столи тисові позастелені,
А на тих столах самі колачі,
Житні й пшенишні з медом печені;
Коло колачів золоті чаші,
А в тих чашах зелене вино,
Зелене вино, солодкий медок,
З солодким медом, з найкращим пивом.
За столом сидят три товариші:
Перший товариш – світле сонечко,
Другий товариш – то ясний місяць,
Третій товариш – дробин дошшк.
А межі ними цей пан господарь,
Шепочку держит, ниско си клонит,
Ниско си клонит та усіх просит:
– Ой прошу я вас, дорогі гості,
Дорогі гості, на вечеречку;
Їште і пийте, що мені Бог дав.
Уни їли й пили, благословили,
Шоби цей ґазда мав усього доста:
Повні комори, повні обори.
Стоги пшениці, всекої пашниці,
У хату шшестечко та й здоров'єчко,
ґазді й ґаздини на головочку.
Поможи, Боже, та й цисі света,
Та й цисі света опровадити,
А поцих – других шє дочекати.
А за цим словом, будьте здорові.

Коли аудіорепродукція колядки завершилась, Міхай Поп понад окулярами глянув на мене і сказав:

– По-моєму, це – українська колядка.

– Ви, пане професоре, вповні правий, – підтвердив я. – Майже тотожний її варіант я ще будучи студентом записав 1959 р. в сучавських Дерманештах і

надрукував у власному збірнику *Ой у саду-винограду* (1971).

Ясський професор, набагато молодший, який, до речі, пройшов, як і я та багато інших, докторат під керівництвом Міхая Попа, але, бувало, інколи неделікатно «щипав» його, на що Міхай Поп відповідав не «щипками», а солідними науковими доказами, делікатно демонструючи невігластво «задири», як і в цьому випадку. Ясський професор належав до науковців, які, як і багато його колег, читають тільки по-румунськи і по-французьки, – досадно відзначав принагідно Поп у розмові зі мною, – а для толкового вивчення румунського фольклору, – наголошував він, – треба знати й те, «що наявне поза межами Румунії». Отож Міхай Поп дав короткий філологічний урок:

– Якщо записана вами колядка була б «давньослов'янською», то ваше «відкриття», шановний колего, було б не тільки румунською, але й світовою сенсацією. Існувала «давньослов'янська мова», але вона була мертвою, ніхто нею не говорив, кому ж тоді було складати колядки?!»

На прохання Міхая Попа ясський професор подає магнітофонний запис української колядки дівчині у виконанні 39-річного виконавця, який відтворює її уже в значно деградованому стані.

Слідують потім запитання ясського професора стосовно паспортизації записів:

– De la cine ați moștenit colindele acestea? («Від кого ви успадкували ці колядки?»).

Інтерв'юювані відповідають узвичаєною в румунському поспільстві узагальнюючою формулою, коли мова йде про успадкування прадавніх цінностей:

– De la strămoșii noștri daci și romani («Від наших предків даків та римлян»).

Відповідь інтерв'ююваних селян зумовлює Міхай Поп дати історичне і ритуальне пояснення фактам чи делікатно, по-науковому «прочитати» необізнаному колезі пару коротких лекцій: 1) предками селян із Флемінзь не були «даки і римляни», а галицькі мігранти: місцевий поміщик, не маючи достатньо робочих сил, «відкрив» ворота своїх великих земельних маєтків (по-рум. *moșie*) для мігрантів, а бажаючи осідатися в нього виділяв клапті землі, за які прибулі галичани відплачували працею на поміщицьких маєтках. Міграція галичан набула й інших форм. На багато років раніше Д. Шандро, батько Остапа Шандро, у «Новому віці» писав про шукання життєвого порятунку галичанами у ру-

Вертеп на Буковині. Світлина 1899 року (Джерело: <https://cvnews.cv.ua/>)

мунських поселеннях. Можливо, дехто з колишніх галицьких заробітчан «прижився» не тільки у Флемінзь, а й в інших селах, фактично, будучи предками віддавна асимільованих галичан – явище, яке ясський професор, можливо, зміг був би виявити діахронними (історичними) та синхронними (в інших селах) польовими обстеженнями. Пригадується мені, як за часів головування Степана Ткачука надійшов до СУР лист із котрогось молдовського села. Відправники листа писали, що в їхньому селі живуть люди, які розмовляють по-українськи і «хочуть читати писане по-українському». Цим людям, які в жодному разі не були нащадками «даків та римлян», на превеликий жаль, ніхто із СУР не відповів. 2) Друга коротка «лекція» Міхая Попа – ритуально-обрядова, в якій наявні два визначальні факти: а) від даків збереглися тільки окремі слова та написи, а не колядки; б) як доводить Петру Караман у своїй монументальній праці *Obrzęd koledowania u Słowian i u Rumunów* (Краків, 1933), у римлян не було розвинутих колядок, як у слов'ян та румунів, а були тільки формули побажання людям всякого добра.

Правильне і корисне фольклористам пояснення Міхая Попа явища побутування українських колядок серед румунськомовного/зрумунізованого населення Молдови: згідно з неписаним народним «законом», різдвяні та новорічні колядки уважалися «святими речами», і їх обов'язково було репродувати/співати у незмінній формі, успадкованій від попередників, навіть серед населення, яке лише з часом, поступово почало розуміти традиційну мову колядок, як у Флемінзь, правдоподібно, і в інших молдовських поселеннях.

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК

ФОЛЬКЛОР РІЗДВА: МОВНІ СКАРБИ ДЛЯ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

Фольклорні твори різдвяного циклу, зокрема колядки, щедрівки, віншування, є невід'ємною частиною української мовної та культурної традиції, що сформована унікальним мовним матеріалом, який можна використовувати для розвитку мовних і культурних компетентностей учнів.

Багатогранність фольклору Різдва виявлена у використанні специфічної лексики, синтаксичних конструкцій, фразеологічних зворотів і звукової організації, що разом створюють особливу мовну атмосферу святкового дійства.

- Різдвяні пісні, такі як колядки й щедрівки, насичені **архаїзмами** та **діалектизмами**, які слугують своєрідними маркерами історичного розвитку української мови. Наприклад, слова *пря, господарь, крайня хата* зберегли своє значення з давніх часів і демонструють багатство мовної спадщини. Їхнє вивчення дозволяє простежити еволюцію мовних форм, а також діалектні особливості регіонів.
- Окрім архаїчної лексики, твори різдвяного циклу багаті на **символіку**, яка надає текстам глибини та універсальності. Так, *зоря* символізує народження Христа, *коло* (сонце) – оновлення світу, а *золото, ладан і миро* уособлюють царські дари. Ці образи допомагають створити святкову атмосферу та передати духовний зміст обрядів.
- **Синтаксична структура** різдвяного фольклору сприяє його легкому сприйняттю та запам'ятовуванню. Традиційні для народної творчості прості синтаксичні конструкції, як-от *Ходить Ілля на Василія, несе плуга золотого*, забезпечують доступність змісту для широкої аудиторії. Паралелізм є одним із ключових прийомів, що підкреслює ідеї чи образи. Наприклад, у рядках *Ой дай, Боже, тому, що в цьому дому, і здоров'я, і щастя, і долю саму* повторення синтаксичних структур додає тексту ритмічності та мелодійності.
- Важливу роль у різдвяному фольклорі відіграють **сталі звороти** з фольклорною специфікою. Вислови на кшталт *Дай, Боже, щасливу долю* або *Щоб у полі був врожай* втілюють народну мудрість і характерні для усної народної творчості. Вони не лише збагачують текст, але й передають оптимістичний, побажальний настрій, властивий святковим обрядам.
- **Звукова структура** текстів різдвяного циклу є ще одним важливим компонентом їхньої привабливості. Алітерація й асонанс (повторення однакових звуків) створюють ефект мелодійності, який можна помітити в рядках *Щедрик, щедрик, щедрівочка*. Рима й ритм у творах є

чіткими й легко впізнаваними, що полегшує їхнє запам'ятовування й виконання. Ритмічність текстів також забезпечує їхню музичність і синхронізує їх із мелодією.

Фольклорні твори різдвяного циклу – важливе джерело для вивчення української мови та культури. Залучення текстів творів різдвяного циклу для аналізу на уроках української мови дозволяє не лише ознайомити школярів із багатою традицією українського народу, але й розвинути мовні й культурні компетентності учнів.

Перед початком роботи з текстами важливо створити теоретичне підґрунтя, яке допоможе учням краще зрозуміти значення фольклорних творів. Спершу варто ознайомити учнів із жанрами різдвяного циклу, зокрема колядками, щедрівками та віншуваннями, звернувши увагу на їхню структурну та змістову специфіку. Не менш важливим є аналіз історико-культурного контексту створення цих творів, що дозволить учням осягнути, як ці тексти відображають життя та вірування наших предків.

Робота з текстами різдвяного фольклору передбачає виділення їхніх ключових лексичних і граматичних особливостей, таких як архаїзми, символіка та сталі вирази. Наприклад, учні можуть знайти в текстах слова, які збереглися з давніх часів, та розглянути їхні сучасні аналоги. Порівняння текстів із різних регіонів допоможе виявити діалектні риси й продемонструвати мовне багатство українського фольклору.

Інтерактивні завдання сприяють залученню учнів до активної участі в навчальному процесі. Наприклад, гра «Розшифруй текст» допоможе учням краще зрозуміти значення архаїчних слів, а також навчитися працювати з текстами. Іншим цікавим завданням може бути складання щедрівки чи віншування з використанням традиційних мовних формул. Це дозволить учням зануритися в автентичний фольклорний стиль і водночас проявити творчість.

Мовний аналіз текстів передбачає вивчення їхньої звукової та синтаксичної організації. Учні можуть знайти повторювані звуки в текстах колядок, з'ясувати їхню роль у створенні ритму й мелодійності. Виявлення синтаксичних паралелізмів допоможе зрозуміти, як ці конструкції впливають на емоційне сприйняття тексту й підсилюють його художню виразність.

Для закріплення знань учні можуть виконати творчі проекти. Одним із таких завдань може стати створення регіонального збірника колядок і щедрівок із поясненнями їхніх мовних особливостей. Це не лише розвине дослідницькі навички, але й поглибить знання учнів про фольклорні традиції. Ще одним варіантом проектної роботи є інсценування

вертепу, де учні зможуть звернути увагу на автентичну мову персонажів і продемонструвати свої знання на практиці.

Окрему увагу варто приділити символіці, яка є ключовим елементом різдвяного фольклору. Учням можна запропонувати дослідити значення таких символів, як *хліб*, *зоря* чи *ягнятко*, які часто зустрічаються у колядках. Цікавою і корисною практикою буде створення «Словника символів», де учні зможуть пояснити значення образів, знайдених у текстах.

Застосування цих методичних рекомендацій допоможе вчителям зробити уроки більш цікавими й ефективними, сприятиме розвитку мовних і культурних компетентностей учнів, а також популяризуватиме багатий український фольклор у шкільній програмі.

Пропонуємо фрагмент словника символів різдвяного фольклору.

- ✧ **Зоря.** Зірка є символом народження Ісуса Христа. Вона уособлює світло, надію та спасіння, яке приходить у світ. Зірка також асоціюється з дороговказом, що вказував шлях трьом царям до Вифлеєма.
- ✧ **Коло (сонце).** Сонце у фольклорі символізує оновлення світу, циклічність життя та перемогу світла над темрявою. У різдвяному контексті сонце нагадує про нове життя, принесене Христом.
- ✧ **Золото, ладан і миро.** Ці дари, які принесли три царі Ісусу, символізують царське достоїнство (*золото*), святість (*ладан*) і жертвність (*миро*). У колядках вони часто підкреслюють велич і божественність Христа.
- ✧ **Ягнятко.** Ягня є символом чистоти, невинності та жертвності. У християнській традиції ягнятко асоціюється з Христом як агнцем Божим.
- ✧ **Хліб.** Хліб у різдвяних творах символізує достаток, гостинність і божественну благодать. У традиційних колядках хліб часто фігурує як знак добробуту та Божого благословення для родини.
- ✧ **Дерево.** Дерево, особливо дуб чи калина, символізує міцність, життя та зв'язок між поколіннями. У різдвяних творах воно нерідко уособлює єдність родини та відродження.
- ✧ **Вода.** У різдвяних піснях вода є символом очищення, відродження та життя. Вона уособлює чистоту і духовне відродження.
- ✧ **Колосся.** Колосся символізує родючість, благословення і працьовитість. Воно часто зустрічається в побажаннях добробуту та достатку.
- ✧ **Ясен місяць.** Місяць є символом ночі, спокою та циклічності часу. У колядках він часто асоціюється з надією і вічністю.
- ✧ **Білий колір.** Білий колір уособлює чистоту, святість і духовність. У різдвяних текстах він часто пов'язаний з образом ангелів або снігу.

Цей словник символів може бути використаний як навчальний матеріал на уроках української мови для поглибленого аналізу фольклорних творів, а також для створення власних текстів у стилі колядок.

Робота з текстами колядок і щедрівок є чудовою нагодою для учнів поглибити знання про національні традиції, а також розвинути мовні та аналітичні навички. У рамках уроку, присвяченого мовним особливостям різдвяного фольклору, пропонується виконати завдання, спрямовані на збагачення словникового запасу, розвиток критичного мислення та формування вміння визначати жанрові особливості текстів.

Пропонуємо фрагмент уроку на тему «**Мовні особливості колядок і щедрівок як відображення національної культури**».

Мета уроку – сприяти збагаченню словникового запасу учнів, навчити їх аналізувати текст і розпізнавати його жанрові особливості. Крім того, урок має на меті показати, як мовні засоби у фольклорних творах передають національну самобутність та культурні цінності.

Робота з символікою. Учитель пропонує учням виписати з текстів колядок п'ять символів, які найчастіше зустрічаються у фольклорних творах. Наприклад, це можуть бути такі символи: *зоря*, *хліб*, *сонце*, *вода*, *ягнятко*. Кожен символ необхідно пояснити, розкриваючи його значення у контексті народної культури та різдвяних традицій. Такий підхід допоможе учням зрозуміти символічний рівень текстів і значення образів для формування національної ідентичності.

Наступним завданням є проведення **порівняльного аналізу** колядки та щедрівки. Учні мають визначити, чим ці жанри подібні (загальна структура, побажальна тональність, ритміка) і чим відрізняються (контекст виконання, мовні особливості, використання символів). Це завдання дозволяє глибше зрозуміти жанрову специфіку текстів, а також розвиває навички аналізу та порівняння.

Такі практичні завдання сприяють не лише розвитку мовних компетенцій учнів, але й поглиблюють їхнє розуміння національної культури, допомагаючи усвідомити, як фольклор єднає покоління та передає духовну спадщину народу.

Аналіз фольклорних творів різдвяного циклу має важливе виховне значення. Занурення учнів у багатство колядок, щедрівок і віншувальних сприяє формуванню поваги до української культури, допомагає відновити та зберегти традиції святкування Різдва, що є невід'ємною частиною національної спадщини. Завдяки цій роботі учні глибше усвідомлюють роль фольклору як джерела духовності та єднання поколінь, а також зміцнюють свою національну ідентичність.

Мовний аналіз різдвяного фольклору слугує ефективним інструментом навчання української мови й унікальною можливістю для школярів відчувати глибину народної творчості. Через аналіз символів, лексичних особливостей та ритмічної структури фольклорних текстів учні усвідомлюють значення цих творів у формуванні світогляду, моральних цінностей та любові до рідної мови. Фольклорні тексти різдвяного циклу стають основою для розвитку не лише мовних, але й культурних компетентностей молодого покоління.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І БУКОВИНА (VI) (міжвоєнний період)

За переконанням Сидонії Никорович, найвиразніше риси лицарськості Т. Шевченка виявляються в його послідовній боротьбі за політичні права України, її самостійність і державність. При цьому поет-мислитель виходив з того, що побудова держави повинна ґрунтуватися на законності та історичній справедливості, на духовній і політичній рівновазі. Тому він наполегливо й невідступно боровся за врівноваження політичних сил в українському народі, закликав до національної єдності на основі законів історико-культурного співжиття та християнських принципів «єдиномислія і братолубія».

Лицарськість Тараса Шевченка, як спостерегла Сидонія Никорович, – характерна ознака всього способу його життя, що особливо виявилася у ставленні до людей. «Лицарськість є виявом духовної вишчості і мужності, – підсумовувала вона. – Справдішні лицарі мають свої певні і незмінні засади чесноти. Вони мають певне своє поведіння відносно людей з політичних справ і життя. Лицар держиться честю дозволених і недозволених діл. Шевченко був козаком-лицарем у повнім значенні того слова. Був ним до всіх: до жінок, дівчат, до всіх своїх громадян, ба й до ворогів. Власне тут пізнати справдішнього лицаря, як то він відноситься до слабших, безборонних і ворогів. Боротьба лицаря йде проти всякого духовного насильства і політичного гніту, беззаконності, підлості і приниження» (*Шевченкова лицарськість*. Хліборобська Правда. 1936. Ч. 11. 22 березня. С. 3).

Визвольну боротьбу українського народу, обґрунтовану Тарасом Шевченком, Сидонія Никорович поділяє на внутрішню і зовнішню. Щодо першої, то для поета найважливіше було з темної колоніальної маси сформувати національно свідомих українців, державників-патріотів. Зовнішня боротьба повинна посилюватися проти найнебезпечнішого ворога України – московського ката. «З москалем, – за спостереженням письменниці, – виключає Шевченко всяке порозуміння, всякий політичний зв'язок і заповідає цілковиту політичну відрубність» (*Політика поневоленого народу*. Хліборобська Правда. 1935. Ч. 29. 8 грудня. С. 3). Крім того, Сидонія Никорович навіть подає пропозицію, відповідно до якої Україна зможе убезпечитися від збройних нападів підступного північного сусіда: «У боротьбі проти московського займанця (*загарбника*. – В. А.) мусить укр-

їнський нарід на сході Європи створити собі дипломатичну рівновагу. Мусить мати навкруг себе за сусідів приятелів для визволення України, а не ворогів – інакше проти москаля ніколи не виграє і не вдержиться Україна» (*Там само*).

Відштовхуючись від Шевченкової творчості, її світоглядної основи, Сидонія Никорович порушила проблему політичного вибору України, що особливо актуально звучить для нашого сьогодення. Надзвичайно цікаво й важливо, що в цьому сенсі вона наголошувала на європейському, безальтернативному векторі політичного розвитку України як цілком самостійної держави, до того ж повністю духовно визволеної від чужинського ворожого впливу. Бо, за її аргументами, «Україна історично «звернена до Європи, а Московщина – лицем до Азії, ця дійсність відрізняє цілковито ці два краї і народи як політично, так культурно і морально» (*Україна звернена лицем до Європи*. Хліборобська Правда. 1936. Ч. 37. 22 липня. С. 3). Європейський політичний вибір України зумовлений тим, що вона є частиною тих загальнолюдських цінностей, які сповідує весь цивілізований світ: «Прекрасна культурна, лицарська, традиційна, християнська Європа створила найвищі науки, національні ідеали, творчі ідеї для морального прогресу людства» (*Там само*). На основі численних історико-культурних фактів Сидонія Никорович переконливо доводить, що Тарас Шевченко був «звернений лицем до Європи, а не до плебейської Московщини», бо його геніальний талант мислителя, поета й художника проріс з високої прастарої культури України, духовно спорідненої з європейськими політичними традиціями та мистецькими цінностями, з творчості національних світочів рівня світової культури, з народних звичаїв, відповідних загальноприйнятим морально-етичним нормам.

«Тарас Шевченко за своїм характером є в повному значенні цього слова українцем-європейцем», – так стверджується у статті «Хліборобської Правди» від 21 лютого 1937 р. Свій висновок її автор вибудовує на логіці довгого історико-культурного ланцюжка. Творча й наукова Європа, розмірковує він, заснована на античній класичній культурі, що помітно позначилося на державному й культурному житті європейських народів. Таким чином, європейська духовна культура постала на філософії Сократа, науці

Аристотеля, римському праві та ідеї Ісуса Христа. Дуже високо моральну силу європейських народів піднесло християнське вчення, що мало не менший вплив на Європу, як антична класична культура. Оскільки Україна має стати органічною частиною Європи, то й український народ, як і Шевченко, зобов'язаний прийняти той самий її досвід. Дорогою, яку визначив Сократ, далі пішли Данте, Лок, Песталоцці, Лейбніц, Кант, Фіхте і Шевченко (*Різьба характеру. Хліборобська Правда. 1937. Ч. 6. 21 лютого. С. 3*).

В осмисленні Сидонії Никорович постає Тарас Шевченко як національний геній – «людина сильного титанічного духу, що міг своїм ясним умом, своєю чистою душею обняти весь свій народ, всю свою Батьківщину і пізнати їх правду» (*Геній народу. Хліборобська Правда. 1935. Ч. 15. 1 вересня. С. 3*). Правдолюбність, за визначенням письменниці, – головні риси генія, а за нею – любов до свого народу, вірність національній ідеї, здатність передбачати прийдешнє, розвивати потужне естетичне й моральне чуття. Та найважливіше, як підсумовує авторка статті, – це те, що геній Тарас Шевченко «побудував новий український духовний світ, а український народ має спільною силою у великій правді, вірі і любові мозольним трудом і жертівністю здійснити той український титанічний твір. На таке діло народіві помагає сам Бог-Творець» (*Там само*). Геніальність – це також велика ясність розуму й чистота серця, що дає можливість бачити життя у його різних часових виявах.

Жоден геній не є безбожником. Адже сам Господь Бог подарував українському народові генія Тараса Шевченка, щоби з його допомогою він став однодушним, пізнав світ і себе в ньому і боровся за правду.

Вірна й непохитна послідовниця християнського вчення, Сидонія Никорович винятковий пієтет до Тараса Шевченка виявляла ще й тому, що великий поет, за її словами, «як моральний український громадянин і як політичний геній вірив у єдиного Бога Творця, від якого походить любов, правда і законність. Вірив у того могутнього ясного і справедливого Бога, що дає змогу розвиватися всій творчості, що не дає пропасти правді». Шевченкова віра, підкреслювала вона, «жива, правдива і природна, своя українська. Вона підносить кожного у сферу ясного українського ідеалізму і дає змогу розвиватися моральній силі в душі людини». <...> Шевченко був національно і політично свідомим українським християнином. В імені національної ідеї України, в імені хреста боровся і творив Шевченко» (*Соборна українська політична віра. Хліборобська Правда. 1936. Ч. 1. 5 січня. С. 2*).

За трактуванням Сидонії Никорович, Кобзареве «Любіться, брати мої» виразно асоціюється із головною заповіддю Христа – основою загальнолюдського співіснування. Ідея любові, яку Син Божий «перевів практично в життя», може «запанувати над людськими пристрастями» і «заволодіти світом і над людськими серцями без меча» (*С. Г. Н. Ісус Христос і його ідея. Час. 1934. Ч. 1754. 29 грудня. С. 2*). На думку письменниці, ідея Христа вселяється насамперед у серця поневоленого, а не панівного народу. «Ісус Христос, – писала вона, – знав добре, що конечно є для поневоленого народу. Знав, що любов обеззброює найлютішого ворога і найзапеклішого ката. Поневоленому народові не корисно в своїм громадянстві в мирнім житті ширити загальну ненависть. Бо сліпа ненависть в першій мірі нищить свій власний нарід. В поневоленім народі ми повинні поширювати і впоювати велику любов і пошану до свого» (*Там само*). Звідси й випливає та ідея, яка стала ключовою в релігійних поглядах і загалом світогляді Сидонії Никорович – від чужоземного поневолення український народ може звільнитися не збройним шляхом, а посиленням міцї національного духу і всезагальної самосвідомості, відновленням традиційних і звичаєвих зв'язків між різними поколіннями. Таким чином, вона екстраполює ідеї християнства на ідеї українського націоналізму. Водночас її положення явно відлунює надзвичайно популярні в двадцятих-тридцятих роках ХХ ст. ідеї Магатми Ганді про досягнення незалежності мирними засобами, шляхом залучення до визвольного руху широких народних мас. Тому, цілком можливо, Сидонія Никорович і натякала на зв'язки буддизму й християнського вчення, оскільки, за її тлумаченням, «Будда й Ісус Христос – це творці правдивого життя на землі, що проповідували практичну любов до Бога» (*Там само*).

Тарас Шевченко – чесний і самовідданий борець за національну державницьку ідею, засновник українського визвольного руху, національний вождь і пророк. Такий основний висновок випливає із публікацій Сидонії Никорович, присвячених геніальному синові українського народу.

Буковинська шевченкіана міжвоєнного часу не була такою продуктивною й різноаспектною, як у попередній культурно-історичний період. Втім і вона має чималі заслуги в тому, що доносила до читачів і слухачів основні філософсько-політичні, історичні та морально-етичні ідеї поетової творчості й допомагала їм зберігати любов до рідного слова й культури, плекати почуття національної гордості й оптимістичніше дивитися в майбутнє.

Микола ВЕГЕШ

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ

(Продовження з № 364)

У вінок шани і визнання (Українські поети про Великого Митрополита)

Відома дослідниця українського фольклору Таміла Висіцька у передмові до своєї книги написала такі рядки: «За радянського періоду усі історичні події були переглянуті та висвітлені виключно з позиції радянської ідеології. З часу розпаду СРСР на теренах колишніх радянських республік розпочався зворотний процес: усе, що раніше вважалося позитивним, стало негативним, що вважалося незаперечною істиною, тепер тлумачиться в протилежному аспекті. Тож скільки ще разів історія буде перекручуватися, вивертатися, шліфуватися? Однозначно, що стільки, скільки разів буде змінюватися в країні ідеологія правлячої верхівки, яку цікавить лише збереження своєї влади, а для цього потрібне утвердження «закономірності» даної ідеології. І, безперечно, завжди знайдуться «науковці», які будуть перевертати знову і знову все «з ніг на голову» в угоду владі. Кожен має право на власну думку, але ніхто не повинен цю думку оголошувати як вирок суду в останній інстанції. Люди мають право знати усі факти тих чи інших подій. Лише це дасть можливість запобігти помилкам у майбутньому»¹. Цілком щирі й правдиві слова. Це стосується і Митрополита Андрея Шептицького.

Радянський період в історії України – повне забуття постаті Андрея Шептицького як в науці, так і в художній літературі, а те, що було написано про нього ще за життя – знищувалося, або ховалося в спеціальних архівах. Виняток являла собою лише діаспорна література. І як не погодитися з висловлюванням визначного українського історика Ярослава Дашкевича: «лише там можна було писати вільно»². Після проголошення Україною незалежності ситуація кардинально змінилася: перевидаються художні твори, присвячені митрополиту ще за життя, а його постать стає центральною як в поетичних збірках, так і в романах сучасних письменників. Мають рацію Леонід Рудницький та Ірина Іванкович, стверджуючи про необхідність «глибшої аналізи, а навіть антології творчості, присвяченої Слuzі Божому»³. І вже дещо зроблено. Порівняно недовго

но побачила світ антологія «Покликаний», до якої увійшли 37 літературних творів, присвячених митрополиту авторства 29 українських та іноземних митців слова⁴.

Одним із найкращих в українській літературі поетичних творів, присвячених Андрею Шептицькому справедливо вважається поема Богдана Лепкого «В Храмі Св. Юра». Це звернення Богдана Лепкого до світлої постаті митрополита не було випадковим. Як художник (він був не лише письменником) Лепкий причетний до створення іконостаса церкви в селі Жовчів, що на Рогатинщині, який став справжнім шедевром. «Тут абсолютно все нетрадиційне, – констатував біограф письменника Роман Горак, – але дуже творчо продумане... Зокрема, привертають увагу царські врата, які в переважній більшості церков трактуються в стилі візерунка виноградної лози з виноградними гронами. Тут же, виходячи з того, що церква посвячена предводителю небесного воїнства Архистратигу Михаїлу, царські врата в церкві виконані з елементів, які нагадують наконечники стріл або кінчики архангельського пір'я... Для цих царських врат Богдан Лепкий намалював чотирьох Євангелістів з їх традиційними атрибутами... Намалював Богдан Лепкий для кіота на престолі також чотири іконки... Іконка Божої Матері з дитятком на руках вражає...»⁵.

Поема Богдана Лепкого присвячена подіям 1914–1917 років, тобто Великій війні, під час якої царські війська окупували Галичину. Автор зображує митрополита як захисника рідного народу і церкви, переконаного оптиміста, який щиро вірить, що:

«Воскресне, встане Україна!
Тільки не тратьте, браття, віри!
Тільки не будьте маловіри,
Тільки не будьте, як бур'ян,
Хто ступить – той йому і пан.
А стійте твердо, як скала,
Най розіб'ється об нас хула,
І вража лютя й нікчемна лєсть.
Се наш закон – се наша месть.
Розбийте з трутою пугар,
Відсуньте пріч Данайв дар,
Їх слово підступне, варварське

¹ Висіцька Т. Опришки. Легенди і дійсність. Ужгород: Поліграфцентр «ЛІРА», 2007. С. 3.

² Дашкевич Я. Чи відкриються невідомі сторінки історії УПА? *Сучасність*. 1992. № 11. С. 65.

³ Рудницький Л., Іванкович І. Образ Митрополита Андрея Шептицького в літературі. URL: <https://stsophia.us/ua/ukrayinska-obraz-mitropolita>

andreya-sheptitskogo-v-literaturi/ (дата звернення: 01. 06. 2024).

⁴ Покликаний. Антологія літературних творів. URL: <https://shop-ugcc.com.ua/shop/poklikanij-antologiya-literaturnih-tvoriv/> (дата звернення: 01. 06. 2024).

⁵ Горак Р. Богдан Лепкий. Біографія. Львів: Видавництво «Апріорі», 2023. С. 212–213.

Женить від уха. Що цісерське –
Віддайте цісарю, а Боже –
Богу правдивому. Він може
Нас перебувати, як в горнилі
Залізо, може нас по філі
Вести, як вів Петра Спаситель,
Він наш суддя і обновитель,
Він нас не хоче покорити.
Бо мусить, мусить побідити
Добро і правда на землі»⁶.

Близька за тематикою до лепківської також поема Василя Щурата «В суздальській тюрмі», яка ніби є продовженням попереднього твору. Митрополит закликає до захисту рідної країни:

«Як почулось нараз
Із над Збруча до Сяну:
«В кого руки міцні,
Йди спасати в огні
Україну кохану!»
І він бачить, як в миг
Від стрільців січових
Зароїлось довкола;
«Не тут місце є вам,
Не мій храм для потали!»
Задрожала гора
Святоюрська стара,
Вороги задрожали...»

Митрополит, заарештований царськими сатрапами, які боялися авторитету і впливу його живого слова на людей. Він поміщений до суздальської в'язниці, в якій його надійно стережуть, адже всі думи його спрямовані до України. Головний охоронець «царського в'язня»:

«Аж не вірить очам:
Чи ж се в'язень той сам?
Що причиною зміни?
Кличе з братії двох,
Научає обох
В своїй келії грізно,
Як слідити за ним,
За тим в'язнем страшним,
Щоб не стало за пізно;
Щоб він вийти не міг
За келейний поріг
Серед ночі незначно;
Щоб хтось спав під дверми
Й пильнував, як тюрми,
Його келії бачно.
Так їм сказано двом.
І сторожать кругом

В'язня всі без упину.
Бо для них тайна річ,
Що його в кожду ніч
Сон веде в Україну...»⁷.

...Родинне гніздо Шептицьких у Прилбичах, син боярського роду, роки навчання, Папа Лев і Роман Шептицький, Добромиль і Кристинопіль, ЧинСтудитів, Велеградські собори, відвідання Америки й Канади, єпископ станиславівський і митрополит львівський, ув'язнення в Суздалі, меценат і просвітителю, захист православних на Холмщині та Підляшші, радянська та нацистська окупації Галичини, «не убий!»... Це далеко не повний перелік тем, які лягли в основу своєрідної поеми-біографії української поетеси на еміграції Лесі Храпливої-Щур «Слуга Божий Андрій Митрополит Києво-Галицький».

З боєм у серці пише поетеса про відхід у Засвіти митрополита:

«Листопад жовте листя розносить.
Біла ложа – владик скорбний круг:
Миколай і Микита і Йосиф,
Брат Климентій – всіх задумів друг...

«Покидаю дочасне й тілесне...
Вам кажу, ще крізь земні уста:
Наша Церква у славі воскресне,
Схід осінить знаменням хреста»

«Більше вже говорити не буду,
Мої діти духовні, до вас.
Прощайте – до Вічного Суду...»
Впали кучері срібні... і згас...

І піднявся над шпилі Собору
По дорозі молитви ясній –
Заспівали архангельські хори,
Привітав Первозваний Андрій.

Осінь спомин далекий розносить,
На весь світ, де живе наш народ.
Вічним зором просвітленим, досі
Наш Андрей стереже нас з висот»⁸.

Великого Митрополита не стало, але живуть його ідеї й добрі справи, які він здійснив. Ця ідея червоною ниткою проходить через весь поетичний твір Марії Тарнавської-Косович «Митрополитові Андрієві Шептицькому»:

«Митрополите! В скорбний час
Твою опіку дай відчутти:

(Продовження на 14 с.)

⁶ Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. за свідченнями сучасників / Упорядкування: В. Семенів. 2-ге видання. Львів: Видавництво «Апріорі», 2020. С. 115.

⁷ Там само.

⁸ Храплива-Щур Леся. Слуга Божий Андрей Шептицький Митрополит Києво-Галицький / Друге видання. Онтаріо: Товариство «Свята Софія», 1990. 36 с.

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ

(Продовження з 13 с.)

Молись, молись за нас,
Щоб час Свободи нам здобути!!!»⁹

Високу оцінку Митрополиту дали у своїх поетичних творах Остап Грицай і Олесь Бабій. Перший у творі «Тіням Архипастиря» називає Андрея Шептицького «каганом Галича», «символом Христової любові», «володарем сильнішої потуги», «велетнем»:

«Вмер Архипастир... Ти, владико України,
Духовний князю всіх земель-країн Вітчизни,
Кагане Галича в час горя і руїни,
Сяйво спасення всім, кому у тьмі заблисне.

Ти вмер? Та ні, ах ні, владико-благотворче.
Бо велетні, як Ти – не гинуть усеціло:
Що величчю було у Тобі мудре й творче,
На віки житиме в нас нескореним ділом»¹⁰.

Олесь Бабій, який увійшов до вітчизняної історії як автор славного маршу ОУН «Зродились ми великої години», у вірші «На смерть Митрополита» теж віддає належне «Великим ділам – Великому Владики»:

«Одна лиш в нас потіха і надія,
Що хоч Ти вмер, то Дух Твій все ж між нами,
Що Твої діла, все, що Ти нам вдіяв,
Життя вічно будуть! І пекельні брами
Не переможуть нині і вівіки
Великих діл – Великому Владики!

Бо ж ген від Сяну аж до річки Буга,
До чорних гір, до гордої Говерлі
Оставив Ти слід Твого труду! Духа!
І діла ті не втруть, як не умерли! –
Життя і смерть – лівиця і десниця,
Життя і смерть – брат рідний і сестриця»¹¹.

Ідеї добрі справи Митрополита не пропадуть марно. Саме ця думка є визначальною у поезії «Заповіт Владики» колишнього пластуна Романа Завадовича:

«Він не вмер – Він між нами іде,
Він нас шляхом тернистим веде
Крізь холодні пустині заметілі
До мети, до великої цілі.

Піднесімо серця до гори,
Хай замають, мов ті прапори,
Хай наллється новою снагою –
Віщий Духу! Веди! Ми з Тобою!»¹².

Щирі поетичні рядки належать перу сучасної української поетеси Любові Пікас (Крилатої), вся творчість якої проникнута любов'ю до України та її славних традицій. Саме вона в сучасній українській літературі є автором роману про легендарного українського співака Василя Сліпака, який віддав своє життя в боротьбі з московськими окупантами після повномасштабного вторгнення на наші землі. Для Любові Пікас Андрей Шептицький не тільки частинка нашої славної історії, але і дороговказ на майбутнє:

«Много зробити вдалося Шептицькому –
Церкву підняти, народ розбудити,
Світло посіяти між роду мужицького,
Школи художні й освітні відкрити.

Те, що зібрав він, стоятиме вічністю –
Цінні книжки і художні картини.
Звів він для бідних і немічних лічницю,
Радив відкрити читальні-хатини.

Банк заснував. Мав на це своє бачення.
Гроші – на розвиток церкви, громади,
Не на своє особисте збагачення.
Всі його задуми – ближнього ради.

Люд не ділив на народи і нації –
Груди за кожним безправним боліли.
В злобі до інших не бачив він рації.
Вчинок розсудить лиш – чорний чи білий.

Страху не мав перед жодними владами,
Тільки боявся образити Бога.
Милість і щедрість були його «вадами».
Довгу тернисту пройшов він дорогу.

І коли час його кликав до вічності,
Мовив братам по служінню, по вірі:
– Церква не вмере, стане тільки величніша,
Для України минуть роки сірі.
І хоч Москва їх обох убиватиме,
Бог Україну і церкву триматиме!»¹³.

Наскільки актуальними є ці слова сьогодні...

⁹ Пропамятна книга гімназії сестер василіянок у Львові / головний редактор Василь Лев; Наукове товариство ім. Шевченка. Український Архів. Т. XXII. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1980. 337 с.

¹⁰ Митрополитові Кир Андрееві Шептицькому в перші роковини смерті / Видала Візитатура й Адміністрація греко-католицької Церкви в Німеччині й Австрії. 24 с.

¹¹ Митрополитові Кир Андрееві Шептицькому в перші роковини

смерті / Видала Візитатура й Адміністрація греко-католицької Церкви в Німеччині й Австрії. 24 с.

¹² Малий школяр. Одностороння Української Народної Школи імені Митрополита Андрея Шептицького в Рєгенсбурзі. 1948. 14 лютого. 20 с.

¹³ Пікас Любов (Крилата). Митрополит Андрей Шептицький. URL: <https://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=738508> (дата звернення: 12. 06. 2024).

Костянтин СОЛОВ'ЄНКО

Дмитро Терновий, драматург

Наш наступний герой – Дмитро Терновий – драматург, лібретист, сценарист, театральний менеджер. Народився в Харкові, освіту здобув у Харківському національному університеті ім. В. Каразіна (російське відділення філфаку). Працював журналістом у провідних регіональних та національних ЗМІ України. У 2007 році разом з дружиною, режисеркою Ольгою Терновою, заснував у Харкові Театр на Жуках, в якому був зайнятий майже у всіх виставах в якості актора. З 2011 року ініціював та курує освітню програму «Театральне вікно до Європи»: запрошує до України носіїв різноманітних театральних шкіл Європи, які дають майстер-класи студентам театральних вишів. Відзначений нагородами 6 національних та міжнародних конкурсів драматургії, таких як «Говорити про кордони» (Австрія), «Кальміус», Національний конкурс радіодрами, «Коронація слова», «Корнійчуківська премія» (Україна), NextStageEurope (Німеччина). Має публікації та/або постановки в Австрії, Німеччині, Франції, Польщі, Україні. Став куратором першого в Україні конкурсу лібретистів. Керував проектами з просування сучасної української драматургії, в рамках яких створено цифрову бібліотеку перекладів UkrainianDramaTranslations та здійснено рестарт популярної драматургічної бібліотеки УкрДрамаХаб.

Ознайомитися з п'єсами Дмитра Тернового можна на сайті УкрДрамаХаб (<https://ukrdramahub.org.ua/dmytro-ternovyy>).

Спеціально для журналу «Наш голос» Дмитро Терновий погодився на коротке інтерв'ю.

Костянтин Солов'єнко: Про що Ви пишете? Які основні теми Ваших п'єс?

Дмитро Терновий: Теми різні, зазвичай або пов'язані з подіями, що відбуваються навколо й емоційно зачіпають мене, або пов'язані з передчуттям тих чи інших подій. Гадаю, через це до війни мене не відпускала тема війни. На її передчуттях побудовані «Гамлет. Шоу» та «Автобус Апокаліпсису», на передчуттях Майдану – «Деталізація», написана за рік до нього. Є твори про війну, написані до 2022 року, як «Палата № 7» або лібрето до рок-опери «Тарас Бульба». Свого часу я відкрив для себе лібрето як жанр, і мені неймовірно цікаво в ньому працювати, наразі в мене написано вже три оперних тексти. А поточний рік – під знаком історичних досліджень, і це теж дуже приваблює: занурення в минуле, в неочікувані біографічні деталі, несподівані перетинання видатних персон, розкриття характерів, перегуки зі сучасністю... На початку року написав п'єсу «Шевченко. Сні», яку мені замовив Харківський театр ім. Шевченка «Березиль». А нещодавно завершив ще одну історичну драму – «Квітка. Легенди». Це вже на замовлення Харківського академічного драматичного театру: він прагне отримати ім'я видатного харківця Квітки-Основ'яненка, який свого часу був певним «прогресором» для міста і реалізував тут купу крутих ініціатив.

К.С.: Чи вплинуло на Вас, як на драматурга 24 лютого 2022 року?

Д.Т.: Важко уявити українця, на якого б не вплинула ця дата... На деякий час я, можна сказати, онімів... У мене написалася одна п'єса як швидка рефлексія на війну – «Напередодні», здається, в березні 2022 року. Коли ми з нашим Театром на Жуках були у Кракові, і частина акторів поїхала на екскурсію в Аушвіц. Вони потім розповідали про один з експонатів — листи людини, в яких просто описується поточне життя прямо перед війною, описується так, ніби її не може бути: мова там йшла про якісь дуже звичайні побутові речі. Але ж ми зі свого часового виміру вже знали, що відбудеться завтра. І сприйняття з нашого сьогодення: «Ти що не бачиш, що відбувається? Чого ти чекаєш? Тікай!» Це мене вразило тоді. Але ж згодом ми самі опинилися в подібній ситуації! І ця п'єса, власне, про це: про несприйняття тієї нової реальності, що невідступно насувається, несприйняття її буквально до останнього. Після того майже рік нічого не писав, аж поки з творчого ступору мене не вивів київський композитор Валерій Марченко, який замовив мені лібрето до задуманої ним опери за гоголівським «Вієм». Потім був сценарій до документального фільму, а тоді вже пішли нові п'єси. Але в них тема війни є вже не основною, а побічною.

(Продовження на 16 с.)

Дмитро Терновий, драматург

(Продовження з 15 с.)

К.С.: Що для Вас театр?

Д.Т.: Магія. Передусім, магія. Простір, де все можливо, де все головне насправді не в словах, а десь поміж ними, де ти можеш знову стати дитиною, щиро співчувати, щиро сміятися і щиро плакати. Це така своєрідна медитація, де ти маєш шанс відірватися від землі. Моя дружина Ольга каже, що театр має підіймати людину хоча б на п'ять сантиметрів над землею. Це мені дуже близько, дуже резонує. І всі вистави, які вона поставила, саме такі.

К.С.: У 2007 році Ви разом з дружиною Ольгою Терновою створили у Харкові свій Театр на Жуках. Які п'єси у вас граються?

Д.Т.: Гралися. У минулому часі, бо зараз театр не ставить вистав. Ми трималися завжди на двох крилах: створенні й показі спектаклів і на проектній роботі. З початком ковіду в нас залишилося єдине крило — проекти, які ми ініціюємо і реалізуємо як громадська організація. В ковідні часи, щоправда, утримувався ще студійний формат роботи, але грати вистави ми не могли: надто мале приміщення, лише на 46 місць, там зберегти необхідну дистанцію між глядачами було неможливо. А до того, в нас було під 15 вистав в репертуарі в різні часи: і класика (Шекспір, Бомарше, Франс, Горін, Кортасар), і сучасні п'єси або інсценівки (Терновий, Садур, Вежинов), і дуже авангардні роботи, взагалі без драматургічної основи, як вистава ExNihil. Цікаво, що ми ніколи не орієнтувалися на смаки публіки — виключно на власний смак. І при тому в нас завжди були аншлаги. Люди їхали зі всього міста, нерідко — з інших міст. Це не дивлячись на те, що театр розташований на самісінькій околиці Харкова. Гадаю, певний час ми були чемпіонами з відгуків глядачів та ЗМІ, все це досі зберігається на сайті, можна почитати. Щоб було зрозуміло, наш театр — це прибудова до приватної гімназії, яка є буквально останньою будівлею в місті: за нею — лише поле, ліс, і далі 30 км до кордону з Росією. Колись ми жартували, що Театр на Жуках — найсхідніший театр у Східній Європі. Гімназії дуже дісталося під час війни: було пряме влучання у спортзал, весь дах побитий уламками, і через це дощова вода біжить скрізь просто по стінах. Зараз всі ці приміщення перебувають фактично в аварійному стані.

К.С.: З 2011 року Театр на Жуках ініціював програму «Театральне вікно в Європу», в рамках якої запрошує в Україну європейських колег з майстер-класами для студентів театральних вузів. Це — лише один з ваших міжнародних проектів. Що дають театру і Вам як драматургу контакти з колегами із різних країн світу?

Д.Т.: Розширення свідомості. Бачення, наскільки різним може бути театральне мистецтво і засоби вираження. І ще це наочне вираження того, що ти вільний творити так, як вважаєш за потрібне. Колись для нас стало великим відкриттям, наскільки різні театральні школи і культури в різних країнах Європи. І наскільки все це відрізняється від того, що знаємо ми. Власне, з бажання поділитися цими відкриттями і народилося «Театральне вікно». Ця програма дійсно орієнтована на студентів театральних вишів. А її «фішка» в тому, що ми не привозимо людей з аморфними лекціями «навколо» предмету. Ми завжди приводили до студентів реальних коучів, таких режисерів, які одразу виходили з ними на майданчик і починали тренінг за своєю методою. Тобто це була суто практична робота, яка давала можливість фізично «встрибнути» в шкіру іншої театральної культури. І для учнів буквально відкривалися нові обрії в їхній професії, настільки це було незвично, настільки це було по-іншому. Там були і фізичний театр Лекока, і комедія дель арте, і школа Гротовського, і документальний театр, навіть грузинський танець, багато іншого. Ми привозили цих коучів у театральні виші й коледжі Харкова, Києва Львова, Дніпра, Миколаєва. Загалом якось порахував, що програма охопила за 10 років приблизно 2 тис. учасників. Нашою великою ідеєю було наблизити український театральний світ до європейського, і, гадаю, ця програма зіграла певну роль в тому, що поступово театр в Україні змінюється, а система театральної освіти стає більш відкритою.

К.С.: Уявіть, що з усіх Ваших п'єс тільки одну будуть ставити в різних країнах через 100 років. Якій зі своїх п'єс Ви б побажали такої долі?

Д.Т.: Відверто кажучи, я сподіваюся, що ця п'єса ще не написана. З існуючих текстів найбільш універсальним і таким, що буде актуальним багато-багато років, мені здається лібрето до опери «Синій птах. Повернення». По-перше, воно базується на класичному сюжеті Метерлінка про пошуки щастя, а це вічна тема. По-друге, текст максимально актуалізований до свідомості й проблематики сучасного світу, і він доволі ігровий. По-третє, в цій опері щасливий, піднесений фінал, а це нечасто трапляється в цьому жанрі. І нарешті, до неї написана розкішна музика: молодий композитор Іван Врублевський підхопив, розвинув і багатократно підсилив всі сенси, що закладені текстом, і в результаті, мені здається, вийшла дуже потужна річ. Між іншим, рік тому, тобто під час війни, що виглядає фантастичним, в Україні відбулося перше повноцінне видання опери, тобто надруковано цілісний комплект: партитура,

клавир, лібрето і всі інструментальні голоси. І все це – українською й англійською мовами. Це видання – «Синій птах. Повернення».

К.С.: Якби раптом з'явився інвестор і сказав, що профінансує фільм по будь-якій з Ваших історій. Яку історію Ви б йому назвали?

Д.Т.: Є кіносценарій, який ми написали разом з дружиною за моєю п'єсою «Таємничий перехожий». Це кіно для дітей та підлітків, і воно мені видається дуже важливим, бо стосується теми, яка рідко піднімається в театрі, кіномистецтві. Це тема життєвого призначення людини. Знайти його, відчувати дуже важливо, бо тільки на своїй «доріжці» ти зможеш почуватися щасливим. Знаю це з власного досвіду, бо років 15 займався журналістикою, був дуже успішним у цьому, захоплювався професією, але вона ніколи не давала мені відчуття щастя, аж поки ми не відкрили свій театр. А деякі речі можливо усвідомити ще у дитинстві. За сюжетом до двох друзів, які під впливом батьків вагаються щодо вибору майбутньої професії, приходить провідник, який відкриває їм їхні ідеальні світи. І відтоді вони вже ніколи не звернуть зі свого шляху, бо знають, яка справа їх по-справжньому надихає. Це історія на стику детективу, фентезі і пригод, при тому побудована на суто українському матеріалі. От на такий фільм, де Ольга була б режисером (а в неї дуже точне бачення цієї стрічки), я б, не вагаючись, попросив грошей інвестора. Думаю, це буде дуже класне, якісне дитяче кіно, якого, між іншим, в нас майже і не існує: для дітей та підлітків практично нічого не знімають. За всі роки незалежності — лише кілька гідних стрічок, на жаль.

К.С.: При постановці Ваших п'єс кому легше за всіх, а кому важче за всіх: продюсеру, режисеру чи акторам? Наскільки знаю, у Вас є досвід кожної з цих ролей.

Д.Т.: Ні, я ніколи не був режисером. Але, думаю, що режисерові завжди найважче, бо саме він відповідає за кінцевий результат. І тексти, чесно кажучи, непрості, тому що в мене часто в різних сценах використовуються різні жанри, а це складно поєднати при сценічному втіленні. Нещодавно редагував «Квітку. Легенди» і якраз впіймав себе на тому, що не заздрю режисеру. І не лише тому, що там більше 60 персонажів, а саме через жанрове розмаїття. Мені як драматургу цікаво це робити, бо через це утримується увага до тексту, і на папері все виглядає доволі цілісно. Але на сцені поєднати це все і зберегти цілісність — задача з зірочкою. На щастя, з деякими режисерами мені пощастило. Кілька п'єс чудово поставила Ольга, а нещодавно Олександр Ковшун в «Березолі» зробив дуже цікаву постановку «Шевченко 2.0». 11 листопа-

да відбудеться її прем'єра в Києві на великій сцені національного театру Франка, оскільки в Харкові театри на власних майданчиках через постійну загрозу обстрілів грати наразі не можуть.

К.С.: Як на мене, діапазон художніх засобів у прози набагато ширший ніж у скупій драматургії. Чи є у Вас спокуса написати роман або повість для дорослих?

Д.Т.: Ні, такого не було. Я себе все ж таки відчую людиною театру, і поки що мені цікаво говорити мовою драматургії, не відчую, що вичерпав себе в цьому.

К.С.: Харківський академічний драматичний театр переживає ребрендинг: стає театром Квітки (на честь Г. Ф. Квітки-Основ'яненка). Ви долучилися до цього процесу, вітаю Вас і Ваших колег, але маю таке питання. Колись Лесь Курбас, створюючи свій театр у Харкові, назвав його «Березіль», тобто «березень», маючи на увазі весну, оновлення, спрямованість у майбутнє. Чи не здається Вам орієнтація на Квітку-Основ'яненку з XIX століття шляхом в минуле?

Д.Т.: Ні, не здається. Якби театр зупинився на тому, щоб просто взяти це ім'я, зосередився на постановці його творів, наприклад, можливо, це був би крок до архаїзації. В якийсь момент я зробив допис у фб відносно назви, а потім запропонував керівництву театру просуватися під брендом «Театр Квітки», навіть розписав концепт щодо цієї ідеї. Ідея була дуже класно сприйнята, і на сьогодні вже навіть розроблено новий сучасний візуальний стиль: до цього процесу долучився геніальний дизайнер Олексій Чекаль. Ця назва і цей стиль — точно про майбутнє, а не про минуле, бо «квітка» — якраз про весну, літо і подальші плоди. Але, звісно, від самого театру залежить, якими сенсами він далі наповнятиме цей бренд, як буде його розвивати.

К.С.: Окрім драматургії Ви займаєтеся театральним менеджментом і вже згадували про проектну діяльність. Які з нових реалізованих проєктів вважаєте найважливішими?

Д.Т.: Була ціла низка проєктів, націлених на просування сучасної української драматургії, в яких нас підтримав Гете-Інститут. При тому ми з командою намагалися все це робити не просто як разові речі, а закладати як сталі й правильні механізми, що працюватимуть довго. Зокрема, перезапустили відому мережеву бібліотеку драматургії «УкрДрамаХаб». Зараз це дуже зручна платформа і для драматургів, які самі можуть виставляти свої тексти, і для режисерів, студентів, які шукають щось нове для постановки.

(Продовження на 18 с.)

Дмитро Терновий, драматург

(Продовження з 17 с.)

Інша споріднена платформа, націлена на просування української драми за кордоном, – сайт UkrainianDramaTranslations, де зберігається більше 200 перекладів українських п'єс 13 мовами. Започаткували конкурс театрального перекладу ім. Стешенко, щоб заохочувати перекладачів саме до роботи з драмою. Почали видання щорічної антології «Драма Панорама», до якої входять виключно п'єси-переможниці драматургічних конкурсів року, зробили фестиваль Драма Спринт, де найуспішніші тексти читаються для фахової

аудиторії. Прямо зараз йде проєкт, створений разом з «Українською правдою», по випуску серії подкастів «Словник українських емоцій», де американські й британські зірки театру і кіно читають моноп'єси українських драматургів про війну. Це все – про нові й дієві механізми просування сучасної української драматургії. Такі речі, корисні для всієї спільноти, мені дуже цікаво створювати.

~~~~~

У продовженні подаю уривок з п'єси-фантазмагорії «Шевченко. Сні» (2024).

Дмитро ТЕРНОВИЙ

ШЕВЧЕНКО. СНИ

(«Сон сьомий», уривок з п'єси-фантазмагорії)

Темрява. Промінь висвітлює сплячого Шевченка.

Пам'ятник Шевченку. (з'являється крізь одну з дірок у мурі) Тарасику! Тарасику!

У промені світла з'являється хлопчик.

Пам'ятник Шевченку. Тарасику?

Хлопчик. Ага!

Пам'ятник Шевченку. Ух, ти! Малий Шевченко?

Хлопчик. Та ні!..

Пам'ятник Шевченку. Вибач, обізнався.

Хлопчик. Це ти – Шевченко!

Пам'ятник Шевченку. Точно! Впізнав! Ти диви який! Може, й вірші мої знаєш?

Хлопчик (тараторить). Мені тринадцятий минало, Я пас ягнята за селом, Чи то так сонечко сіяло, Чи так мені чого було?.. (збивається)

Пам'ятник Шевченку (підказує). Мені так...

Хлопчик. Мені так любо, любо стало, неначе в Бога!

Пам'ятник Шевченку. Молодець! Розумієш, тут закладено глибший сенс, ніж здається на перший...

Хлопчик (перебиває, випалює). Основні мотиви цієї поезії – життєлюбство, добро, любов!

Пам'ятник Шевченку. Боже, який розумник!

Хлопчик. Нещодавно я написав про це шкільний твір!

Пам'ятник Шевченку. Та ти що?

Хлопчик (тараторить). Тяжким і безрадісним було сирітське дитинство великого українського поета Те. Ге. Шевченка. Про це ми дізнаємось з багатьох його творів. Один із них – «Мені тринадцятий минало...». Хлопчик, залишившись сиротою, змушений був пасти чужі ягнята, щоб заробити собі на шматок хліба!

Пам'ятник Шевченку (розчулений). От коли розумієш, що прожив не дарма!

Виходить другий хлопчик.

Пам'ятник Шевченку. Тарасику?

Другий Хлопчик. Та ні, чого це...

Пам'ятник Шевченку. Не щастить. Ну, а ти мене впізнаєш?

Другий Хлопчик. Шевченко?

Пам'ятник Шевченку. Точно! А він каже, – «несхожий». Може, і ти вірші мої знаєш?

Другий Хлопчик (тараторить). Мені тринадцятий минало, Я пас ягнята за селом, Чи то так сонечко сіяло, Чи так мені чого було? Мені так любо, любо стало, неначе в Бога!

Пам'ятник Шевченку. Отакої! Напевно, теж твір у школі писав?

Другий Хлопчик. Писав! (тараторить) Усім нам добре відома біографія Тараса Григоровича Шевченка – геніального письменника, талановитого художника, видатної особистості. Він був сином кріпака, народився й виріс в українському селі, пізнав злидні, голод, зневагу. Про це він розповідає у своїх творах, зокрема в автобіографічній поезії «Мені тринадцятий минало...»

Пам'ятник Шевченку (невпевнено). Чудово! Чудово...

Вибігає ще кілька дітей.

Дитячий хор. Мені тринадцятий минало, Я пас ягнята за селом, Чи то так сонечко сіяло, Чи так мені чого було? Мені так любо, любо стало, неначе в Бога!

Шевченко прокидається. Діти зникають.

Шевченко. Боже, як прийти до тям після таких сновидів?

Пам'ятник Шевченку (радіє). Тарасику! Тарасику!
Шевченко. Знову ти?

Пам'ятник Шевченку. Ти мене так зачепив тією розмовою! Так зачепив! Образив навіть... Скажи, що зі мною не так?

Шевченко. Гадаю, з тобою все не так.

Пам'ятник Шевченку. От знову ти! А ну, дивися! Ніс схожий?

Шевченко. Ну, схожий...

Пам'ятник Шевченку. Вуса?

Шевченко. Та до чого це?

Пам'ятник Шевченку. Ні-ні, ти скажи, скажи!

Шевченко (сміється). Вуса – те, що треба!

Пам'ятник Шевченку. Капелюх? Кожух?

Шевченко. Ну, і навіщо ти це натягнув?

Пам'ятник Шевченку. Я??? Це ти!

Шевченко. Ти про той портрет?

Пам'ятник Шевченку (пересмішничает в тон). Я про той портрет! (командує) Вимкніть світло! Включіть екран! Покажіть йому! Покажіть!

На екрані з'являється перше фото Шевченка.

Пам'ятник Шевченку (тріумфуючи). Ну от!

Шевченко. І що?

Пам'ятник Шевченку. Ну як що? Це ж ти вдягнув цього кожуха і дурного капелюха! І мене змусив!

Шевченко (регоче). А прегарний вийшов образ, так?

Пам'ятник Шевченку. Знущаєшся?

Шевченко (регоче). Як тобі пояснити... Не пам'ятаю, чия це була ідея, але одного разу ми пішли з друзями до майстерні зробити спільний фотографічний портрет...

Пам'ятник Шевченку. Серйозно? Це фото? Я думав, малюнок.

Шевченко. Справжнісінька фотографія. Причому групова. Ти її бачив?

Пам'ятник Шевченку. Ні! (кричить) В нас збереглося це групове фото?

На екрані виникає інше фото.

Пам'ятник Шевченку (довго роздивляється, після паузи). Це в тебе штіблети?

Шевченко. Так.

Пам'ятник Шевченку. І під кожухом фрак такий, як у всіх?

Шевченко. Ну, так, звичайно.

Пам'ятник Шевченку. То ти модник!

Шевченко. Ще й який!

Пам'ятник Шевченку. Блазень!

Шевченко. А я про що? Це жарт! Театральний жест!

Пам'ятник Шевченку. І виглядаєш років на шістьдесят.

Шевченко. Сорок п'ять. Це вже після заслання.

Пам'ятник Шевченку. Але навіщо це все?

Шевченко. Ну, бо я інший. Я ж маю це якось показати?

Пам'ятник Шевченку. І Петербургом отак ходиш?

Шевченко. Та! Ти навіть не уявляєш тих морозів! Це тобі не Україна.

Пам'ятник Шевченку. Чуєш ти, жартівнику! Це ж майже ікона, на неї люди моляться!

Шевченко (починає сміятися). Серйозно? Моляться? Моляться! Бо це Тарас нерукотворний! (регоче).

Його сміх відлунює у просторі.

Світло поступово згасає.

ЗАЯВА **Союз українців Румунії** **вітає позитивні наслідки рішення** **Конституційного Суду Румунії** **№ 32 від 6 грудня 2024 року**

Союз українців Румунії взяв до відома рішення Конституційного Суду Румунії № 32 від 6 грудня 2024 року про скасування виборчого процесу щодо виборів Президента Румунії 2024, зокрема, його висновки щодо порушення виборчого процесу («виборчий процес був недосконалим протягом усього періоду проведення виборів Президента Румунії»; під час виборчого процесу мали місце «маніпуляції з голосами виборців та спотворення рівних можливостей для учасників виборчих перегонів», «порушення вільного характеру волевиявлення громадян», мав місце «неправомірний вплив через незаконні та непропорційні дії на поведінку виборців під час голосування» тощо) і вітає висновки Суду, що «втручання державних чи недержавних суб'єктів у передвиборчу агітацію або дезінформаційні кампанії мають бути виключені».

З Рішення Суду та нещодавно розсекречених документів державних установ, уповноважених забезпечувати безпеку Румунії («Доповідні записки» Міністерства внутрішніх справ – Головного управління внутрішньої охорони, Служби зовнішньої розвідки, Румунської розвідувальної служби та Служби спеціального зв'язку, які були зареєстровані в Адміністрації Президента під № DSN1/1741/4.12.2024, № DSN1/1740/4.12.2024, № DSN1/1742/4.12.2024 та № DSN1/1743/4.12.2024, відповідно № DSN1/1701/2.12.2024), однозначно впливає, що під час процесу обрання Президента Румунії державний суб'єкт здійснив численні та неприйнятні втручання в цей процес, поставивши під загрозу безпеку та інтереси Румунії.

Таке втручання є неприпустимим і було засуджене всім румунським суспільством, в тому числі Союзом українців Румунії.

Існував значний ризик постановки під сумнів європейської та євроатлантичної приналежності Румунії, про що Союз українців Румунії також неодноразово публічно попереджав.

Цьому ризику вдалося запобігти завдяки рішення Конституційного суду Румунії № 32 від 6 грудня 2024 року про скасування виборчого процесу щодо виборів Президента Румунії 2024.

Союз українців Румунії вірить в європейську та євроатлантичну Румунію і вітає прямі позитивні наслідки вищезгаданого рішення, яке усуває будь-який

ризик заперечення та саботажу приналежності Румунії до європейського та євроатлантичного цивілізаційного простору.

Рішення Суду надає державним установам можливість створити кращі умови для проведення президентських виборів, враховуючи їх особливу важливість для подальшої долі Румунії, зокрема, вжити всіх необхідних правових заходів для запобігання ризику подібного зовнішнього втручання у виборчий процес.

Рішення Суду також надає румунському суспільству можливість детально проаналізувати негативні аспекти, які призвели до спотворення результатів виборчого процесу і врахувати «вивчені уроки», зокрема, шляхом вжиття заходів, спрямованих на створення дійсно вільного і рівного інформаційного простору для всіх громадян Румунії, що забезпечить набагато більш суворий захист румунських громадян від спроб маніпулювання, спотворення рівних можливостей і порушення конституційних принципів і румунських та європейських цінностей, закріплених в Конституції Румунії.

Рішення Суду надає румунському суспільству в цілому можливість більше і чесно обговорити в публічному просторі нашу індивідуальну і колективну відповідальність за збереження Румунії в зоні європейських та євроатлантичних цінностей, за збереження в нашій країні поваги до принципів і цінностей, які роблять нашу країну демократичною та європейською. У той же час, рішення Суду усуває основний ризик того, що Румунія «зійде з рейок» на шляху до повної інтеграції у простір європейських та євроатлантичних цінностей.

Зважаючи на ці позитивні наслідки, Союз українців Румунії з повагою ставиться до рішення Суду, вітає його позитивні наслідки та закликає громадян Румунії, зокрема українську спільноту в Румунії, до спокою та стриманості, проявляти поміркованість та виваженість, повною мірою використовувати всі наявні в їхньому розпорядженні засоби для повного і достовірного інформування про кандидатів на найвищу посаду в державі.

СУРу наступний період, братиме активну участь у широких громадських зусиллях, спрямованих на підготовку та підтримку справжніх демократичних рамок з численними засобами інформації в Румунії,

щоб створити надійні гарантії свободи виборців формувати свою думку, яка включає їхнє право бути правильно поінформованими.

СУР сподівається, що це рішення зміцнить нашу довіру до інститутів румунської держави, до їхньої

здатності запобігати катастрофам і професійно управляти численними кризовими ситуаціями, які можуть призвести до серйозної дестабілізації нашого вільного і демократичного суспільства.

Сьогодні виповнюється 1000 днів від початку повномасштабної російської агресії проти України. 1000 днів страждань, руйнувань, жертв і втрат, які важко уявити в Європі XXI століття. Це один з найтриваліших і найкривавіших конфліктів у новітній історії Європи, який змусив близько 7 мільйонів людей покинути Україну, ще кілька мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами. Якщо до початку війни, 24 лютого 2022 року, в Україні проживало понад 40 мільйонів осіб, то зараз населення України становить близько 30 мільйонів.

Людські втрати за 1000 днів війни в Україні, за приблизними оцінками, перевищують 12 000 загиблих цивільних осіб, у тому числі близько 600 дітей. Понад 14 мільйонів людей, майже третина населення України, були змушені покинути свої домівки, більше половини з них, у тому числі 2 мільйони дітей, виїхали за кордон в пошуках прихистку від жахів війни. І... немає жодних ознак швидкого завершення цієї війни, а нинішня ситуація викликає нові побоювання щодо майбутнього.

Я вітаю значну та багатовимірну підтримку, яку Румунія надає Україні, та рішучість румунських політичних лідерів зберігати її доти, доки вона буде необхідною. Румунська держава надала Україні скоординовану гуманітарну, військову, політичну, фінансову та матеріальну підтримку, яка сприяла зміцненню політичної, економічної та військової стійкості сусідньої держави. Румунія підтримала український народ і владу з перших моментів збройної агресії розв'язаної Російською Федерацією, коли через нашу країну пройшли понад 5,7 мільйона громадян

України. Румунський парламент одним із перших у світі рішуче засудив широкомасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України.

Румунія забезпечила основний експортний маршрут для українського зерна, постачала електроенергію в надзвичайних ситуаціях, коли українська енергосистема була пошкоджена російськими ракетами і, що не менш важливо, подарувала Україні систему Patriot, необхідну для захисту української території від повітряних ударів. Це лише кілька прикладів, які свідчать про те, що Румунія була і залишається для України не просто сусідом, а надійним, навіть стратегічним партнером, другом, на якого можна покластися в будь-якій ситуації.

Союз українців Румунії, за підтримки багатьох партнерів та у тісній співпраці з румунською владою, відіграв важливу роль у процесі допомоги та інтеграції українських біженців. Союзу вдалося відправити в Україну тисячі тонн гуманітарної допомоги, в тому числі сотні електрогенераторів, щоб забезпечити роботу життєво важливих установ сусідньої країни. Тисячі біженців були розміщені в приміщеннях СУР або в будинках його членів, більше тисячі членів СУР надавали безкоштовні послуги письмового та усного перекладу з або на українську мову на всіх пунктах пропуску через кордон, СУР організував курси румунської мови для українських біженців, залучає їх до заходів і подій, що проводяться нашими філіями та організаціями.

СУР підтримує Україну, продовжує будувати мости між румунським та українським народами і разом з румунською та українською владами працюватиме над повоєнною відбудовою та розвитком України, на благо наших народів.

Сьогодні, через 1000 днів від початку повномасштабної війни Росії проти України, дуже важливо усвідомлювати наслідки війни для України, для її сусідів, для Європи і для світу загалом, важливість підтримки, яку Румунія надала і продовжує надавати Україні та її громадянам, виклики в процесі реконструкції та відновлення України після закінчення військових протистоянь. Ми повинні знову підтвердити нашу солідарність з українським народом і нашу непохитну підтримку України, яка є життєво важливою для відновлення тривалого миру в Європі у повній відповідності з міжнародним правом.

Володимир АНТОФІЙЧУК

БУКОВИНА ПІД ІДЕОЛОГІЧНИМ ПРЕСИНГОМ КРЕМЛЯ

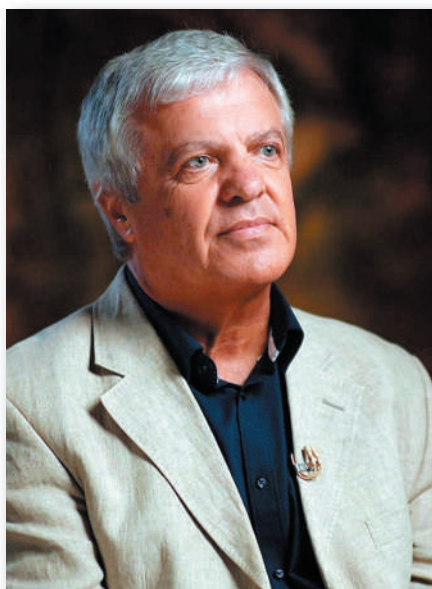
Відгук на монографію Миколи Тимошика «Змосковлення Буковини. 1940–1990: За документами чернівецьких архівів та матеріалами преси»: У 2 кн. Кн. 1 (Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2023. 448 с.)

Поява нової монографії київського професора М. Тимошика проросла з нагальної потреби сказати правду про істинні наміри путінського режиму в теперішній війні проти України, навіяні аналогіями з історією Буковини періоду комуністичної окупації 1940 – 1990 рр. До особистих вражень, отриманих під час журналістської праці на Буковині у 1978 – 1986 рр., автор багатоаспектного дослідження долучив багатющий матеріал чернівецьких архівів.

План якнайшвидшої реалізації наукового задуму особливо посилювався в М. Тимошика після того, як «стали відомі результати перших кроків рашистів щодо «денацифікації» українців на захоплених ними територіях сходу та півдня України: спалення українських книг із бібліотечних фондів, закриття редакцій українських газет, телебачення і радіомовлення, повернення радянсько-російських назв уже перейменованих населених пунктів і вулиць, використання давно апробованого арсеналу пропагандистських акцій кремлівських ідеологів, спрямованих на змосковлення ментальності так званих іноземців, отож, не росіян». У теперішніх діях нашого споконвічно агресивного північно-східного сусіда з імперськими амбіціями, найбільшого ненависника України, автор монографії чітко простежив ті ж методи й засоби, якими віддавна користувалися московитські завойовники.

Глибокий аналіз першоджерел, які стосуються історії Буковини означеного в назві монографії періоду вивів ретельного дослідника «на усвідомлення паралелі: московські провідники комуністичної влади та їхні представники в республіках і областях діяли одними й тими ж методами. Гранатам і танкам завжди передувала агітація, пропаганда, ідеологія. І все це активно й у різний

спосіб насаджувалося на рівні свідомості, мислення, засвоєння знань». Відповідно аналізу цих видів комуністичного терору, спрямованого на змосковлення Буковини, як і кожного регіону України, подорожована структура монографії М. Тимошика. Кожен її розділ на основі численних фактів простежує вплив радянської школи, освіти, науки, кіно, театру,

преси, телебачення, радіо, книговидавання тощо на формування світобачення буковинців, особливо представників молодших поколінь, на вироблення в них зневажливого чи байдужого ставлення до історії й культури рідного народу, формування у їхній свідомості фальшивих принципів комуністичного вчення. Весь цей процес, що відбувався здебільшого з примусу, строго контролювався партійними і кадебістськими органами. Такими методами московитські окупанти намагалися втілити в життя політичні принципи комуністичної імперії та полонити весь світ своїми утопічними ідеями. Реалізацію цієї мети забезпечувала величезна армія агітаторів, вихована в густій сітці партійних шкіл, розгалуженій по кожній області. За свідченням М. Тимошика, тільки на «вивчення доповіді та наказу товариша Сталіна про 27-му річницю Великої Жовтневої соціа-

лістичної революції», що відбувалося на всіх підприємствах, установах, навчальних закладах міст і сіл Чернівецької області, було кинуте аж 408 бригад загальною кількістю в 4873 агітатори.

Надзвичайно важливо, що М. Тимошик всебічно аргументує заявлену в назві монографії проблему, оперуючи численними, часто-густо ще не залученими до наукового обігу архівними джерелами та публікаціями періодичних видань, і витлумачує їх з позицій об'єктивного історизму. Так, один із розділів монографії «Змосковлення Буковини» розповідає про альманахи як спосіб популяризації творів художньої літератури та публіцистики в Україні, зокрема на Буковині. Як завжди, максимально уважний до фактажу, автор виправляє помилки, допущені в різних публікаціях, у тому числі і в авторитетних довідкових виданнях. Так, в «Енциклопедії сучасної України» йдеться тільки про один із буковинських альманахів повоєнного часу – «Вільну Буковину», та й то лише про два його випуски (1940 і 1941 рр.), хоч насправді був ще й третій (1945 р.). Крім того, М. Тимошик доречно нагадує, що в цей час на Буковині вийшло чотири альманахи: «Вільна Буковина», «Буковинський Кобзар», «Сонце над Карпатами» та «Радянська Буковина», але про них, на жаль, забули дослідники. При цьому варто було б додати, що вихід літературних альманахів на Буковині, як і загалом в Україні, має давню традицію, яка бере свій початок ще із середини ХІХ ст. Маю на увазі «Чувствія любви и благодаренія...» (1841) Гавриїла Продана, «Руська хата» (1877), «Буковинський альманах» (1885), «Зерна» (1887, 1888), «За красою» (1905), «На шляху» (1906), «Ольга Кобилянська. Альманах у пам'ятку її сорокалітньої письменницької діяльності (1887 – 1927)» та ін. Крім того, роль альманаху виконував і річник «Буковинський православний календар» (1874 – 1919). Показово, що в деяких з названих видань друкувалися твори не тільки письменників Буковини, а й Галичини та Наддніпрянщини.

У першому випуску «Вільної України» М. Тимошик звернув увагу «на рукописний варіант тексту Ольги Кобилянської з нагоди появи цього альманаху». Як він зауважує, «судячи з почерку, цей текст письменниця писала вже слабючою рукою, будучи тяжко хворою». Справді, на той час Ольга Кобилянська тяжко хворіла, при тому настільки, що вже нічого не писала, як це довела у своїх працях відома дослідниця Ярослава Мельничук. Також на цю тему переконливо висловився у своїх мемуарах і внук письменниці, професор-хімік Олег Панчук. Отже, вступне слово до альманаху – це груба фальшивка, до якої вдалися опричники сталінського режиму,

щоби використати чесне ім'я видатної письменниці у своїх брудних цілях, зімітувавши її почерк і стиль.

Про виняткову спостережливість, наукову об'єктивність і принципову позицію прискіпливого дослідника М. Тимошика свідчить чимало фактів. Причому, у рецензованій монографії це виявилось в тому, що навіть у товщах різноманітних матеріалів, наскрізь перейнятих духом радянщини, учений зумів розгледіти зерна проукраїнських ідей, які попри недремне око компартійної цензури вдавалося просувати національно свідомим авторам. Так, з передової статті «Наш Федькович» до альманаху «Буковинський Кобзар» (1944), підписаній першим секретарем Чернівецького обкому компартії Іваном Зелениюком, автор монографії навів кілька цитат, «крамольних», на його думку, з погляду комуністичної ідеології. З-поміж них виокремлю такі:

– «Федькович був першим народним письменником Буковини, який вказав буковинському народові шлях до боротьби з ворогами, до об'єднання з українським народом» (за радянськими ідеологемами логічно було би акцентувати на зв'язку буковинців з російським народом);

– «значимість творчості Федьковича в національному відродженні Буковини»;

– «гуцули зберегли всі ознаки загальноукраїнського національного життя»;

– «роль Драгоманова в запрошенні Федьковича до Львова і видання в Києві його повістей». Прізвище Драгоманова, як пояснює М. Тимошик, було для радянців в опалі і про нього у відкритій пресі стали згадувати ненадовго лиш в епоху хрущовської відлиги, коли вийшов двотомник його праць, згодом також заборонений владою.

«Навіть з висоти сьогоднішнього дня, – наголошує науковець, – текст цей сприймається як дуже проукраїнський». Чому? Свій принциповий висновок він упевнено аргументує двома переконливими судженнями:

«1. На дві сторінки не знайти жодного слова, які на ту пору були обов'язковими в подібних текстах: про радянську батьківщину, мудрого Сталіна, керівну роль більшовицької партії і вдячність буковинців старшому братові-росіянинові за визволення. [...]»

2. У цьому невеликому за обсягом тексті зустрічається низка промовистих фраз, які пізніше в усій радянській пресі не були вживані: про національне відродження, національні особливості українців, особистість їх історії, благовійність перед «будителями духу нації», національної пам'яті українців. Саме таким постає з цієї статті Юрій Федькович. І саме в такій інтерпретації цю особистість пізніше радянська пропаганда більше не толерувала».

(Продовження на 25 с.)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЛІТЕРАТУРА ПІД ЧАС ВІЙНИ (IV)

– ЩО ДУМАЮТЬ ПИСЬМЕННИКИ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ –

Михайло Шишкін

*Література – це те, що протистойть війні.
Справжня література завжди про потребу
людини любити, а не ненавидіти.*

Михайло Шишкін

Михайло Шишкін – один із найважливіших сучасних російських письменників, відомий як глибокий критик радянського минулого та нинішнього кремлівського режиму. З 1995 року живе у Швейцарії. У Румунії він відомий особливо завдяки роману *Scrisoriar* (Письмовник), опублікованому у видавництві «Curtea Veche», яке переклало та видало всі його книги.

Михайло Шишкін звинуватив Швейцарію в тому, що підтримуючи російські спортивні заходи, Конфедерація заохочує російську диктатуру, і тому опосередковано підтримує війну в Україні.

«Я росіянин. Від імені мого народу, моєї країни, від мого імені Путін коїть жахливі злочини. Путін не Росія. Росія випробувана болем і соромом. Від імені моєї Росії й мого народу я прошу вибачення в українців. І я розумію, в той же час, що все, що там робиться, не можна пробачити. (...)»

Я хочу повернутися в Росію. Але в яку Росію? У путінській Росії не дихнеш – надто сильний сморід поліцейського чобота. Я повернуся до своєї країни, про що писав у відкритому листі, в якому відмовився представляти путінську Росію на міжнародних книжкових ярмарках ще у 2013 році – до анексії Криму і початку цієї війни проти України: «Я хочу представляти і я представлятиму іншу Росію, мою, країну, звільнену від самозванців, країну з урядовою структурою, яка захищає не право на корупцію, а права особистості, країну з вільною пресою, вільними виборами та вільними людьми». (...)»

Що може зробити письменник? Єдине, що він вміє – говорити відкрито. Мовчати – означало б підтримувати агресора. У XIX столітті польські кадети повстали проти російського царизму «за вашу і нашу свободу». Зараз українці воюють з армією Путіна за вашу і нашу свободу. Вони захищають не лише свою гідність, а й гідність усього людства. Україна сьогодні відстоює нашу свободу та гідність. Ми повинні допомогти їй абсолютно всім, чим можемо.

Злочин цього режиму ще й у тому, що ганьба запламувала всю країну. Росія тепер асоціюється не з російською літературою і музикою, а з розбомбленими дітьми. Злочин Путіна в тому, що він отруїв людей ненавистю. Путін скоро зникне, але страждання і ненависть можуть надовго залишитися в наших душах. І тільки мистецтво, література, культура зможуть допомогти зняти цю травму. Диктатор рано чи пізно закінчує своє мерзенне і марне життя, але культура триватиме – так було завжди, буде і після Путіна. Література не повинна бути про Путіна, література не повинна пояснювати війну. Війну неможливо пояснити: чому одні люди наказують іншим людям вбивати?».

(Текст появився в румунській публікації
«Contributors.ro»)

~~~

На превеликий жаль, в Румунії, є письменники та різні митці (актори, співаки, художники), які підтримують Російську Федерацію та Путіна. Багато з них говорять, що співчують українському народові, навіть допомагають українським переселенцям, але для них Путін є той, який врятує Румунію, від євреїв та американців.

Щонедавно поет Мірон Манега – видатний емінеолог, журналіст – головний редактор двомісячного журналу „Certitudinea” («Впевненість»), разом з іншими членами так званої «Групи за Румунію», між якими й два відомі актори: Флорін Замфіреску та Дан Пурік, кілька університетських професорів та істориків написали відкритого листа Володимирі Путіну, який був оприлюднений у березні цього року (зі змістом цього листа можна познайомитися на просторах Інтернету). Його основна ідея: ініціатори просять допомоги Росії, як «світової держави, яка

вирішальним чином вплинула на сучасну історію Румунії» і «врятувати Румунію від катастрофічної ситуації, до якої її привели єврейсько-євроатлантичні політичні сили». Також автори листа просять прямого втручання Володимира Путіна в Румунію: «Група за Румунію та багато румунів, усвідомлюючи серйозність ситуації, до якої єврейсько-євроатлантичний режим привів Румунію, покладають надію на вас і на колективне керівництво Російської Федерації, щоб ви врятуєте румунський народ під час військових операцій, які ви будете проводити, і допоможете йому у великих міжнародних рішеннях, частиною яких Російська Федерація буде в майбутньому».

ПРИМІТКА РЕДАКЦІЇ

Варто зазначити, що вищезгаданий лист був опублікований на сайті для петицій¹, де протягом 9 місяців зібрав 42 підписи, що аж ніяк не підтверджує заяву авторів про «багато румунів». Також цікаве розслідування щодо цього листа провів медіаресурс «Вільна Європа – Румунія»², автори якого повідомляють, що частина «підписантів» петиції, яких «Вільна

Європа» контактувала заради коментарів, зреклася своєї причетності до нього, серед них й актори Флорін Замфіреску та Дан Пурік, останній, зокрема, заявив: «Вважаю цю петицію ганебною».

У наш час, під лавинними всебічними потоками інформації, важко розібратися, де правда, а де фейк. Соцмережі стали головними майданчиками для маніпуляцій людьми, їх поглядами, вподобаннями, думками. Інтернет може бути прекрасним ресурсом для пізнання, навчання, розвитку, але, слід пам'ятати, що він також може стати інструментом для шахрайства і махінацій, для навмисного «забруднення» інформаційного простору фальшивими новинами, насаджуючи ті чи інші переконання. Перевіряйте інформацію, довіряйте тільки надійним джерелам!

А тим, хто ще симпатизує путінському режиму та сподівається на його «порятунок» Румунії, варто заглянути в той же Інтернет і подивитись на світлини із «звільнених» ним територій, де людей, яких агресор досі називає «своїми», він «звільнив», від житла, від здоров'я, від родин, від нормального життя чи від життя взагалі.

¹ https://www.petitiononline.com/grupul_pentru_romania_comunicatul_nr_9_privind_relatiile_cu_federatia_rus

² <https://romania.europalibera.org/a/grupul-pentru-romania-ajutor-putin-xi/32889440.html>

БУКОВИНА ПІД ІДЕОЛОГІЧНИМ ПРЕСИНГОМ КРЕМЛЯ

(Продовження з 23 с.)

Тому можливого автора передовиці чи просто людину, яка наважилася в умовах сталінського терору поставити підпис під нею, – першого секретаря Чернівецького обкому партії Івана Зеленика – М. Тимошик цілком заслужено характеризує словами високої поваги: «Будучи захопленим високим життєвським чином Юрія Федьковича, перебуваючи в полоні його національно свідомої атури, цей партійний діяч зробив те, на що здатен був у ту непросту пору далеко не кожен його колега такого рівня. Бо мав від народження ментальність не малороса з його принизливими рисами сало- та вареникоїда, не хохла з боязливим огляданням та улесливим прислужництвом, а справжнього українця». Зрозуміло, що такі факти були поодинокими й вони аж ніяк не могли зупинити репресивний механізм комуно-більшовицької окупації Буковини, який на повну потужність працював на «змосковлення» краю.

Ще одна публікація «Буковинського Кобзаря» важлива з погляду сміливої ініціативи національно-свідомих активістів і реакції на неї з боку компартійних органів. Вона стосується постанови загальних зборів колективу Чернівецького державного університету про клопотання перед урядом про присвоєння іме-

ні Юрія Федьковича цьому навчальному закладові. Однак попри всі сподівання документ на довгі десятиліття заліг у владних кабінетах, а сам альманах заховали у спецфонд, де він досі в єдиному примірнику (решту знищили, щоби завадити його поширенню!) зберігається у відділі рідкісних видань Наукової бібліотеки Чернівецького університету. Чому так сталося? Це була звичайна практика «компетентних» органів, які, очевидно, із деяким запізненням виявили шкідливий для комуністичної системи матеріал. Цілком можливо, що ще й після ретельнішого вивчення спадщини Юрія Федьковича ці «специ» натрапили в ній на антимосковитські твори, як, наприклад, стаття німецькою мовою «Щоб не було запізно», вірш «Вже двадцять рік...», трагедія «Хмельницький» та ін.

Загалом монографія професора Миколи Тимошика «Змосковлення Буковини. 1940 – 1980: За документами чернівецьких архівів та матеріалами преси» – глибоке за виконанням й актуальне за змістом дослідження, яке, безумовно, заслуговує на ретельне прочитання. На моє переконання, його активно сприятиме широкий загал читачів, а науковцям воно послужить додатковим імпульсом для написання аналогічних праць з історії інших регіонів України.

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

До 150-річчя від дня народження Августина Волошина

«СВОБОДА» АВГУСТИНА ВОЛОШИНА

(Продовження з № 364)

У 1932–1933 рр. страшна трагедія знову спіткала український народ. У країні знову лютував голод. А чи знали про нього на Закарпатті? Яким чином доходила інформація про голод в цей край? На Закарпатті в першій половині 30-х років видавалися десятки газет, кожна з яких представляла інтереси окремої партії, певних політичних сил. З різних газет трудящі Закарпаття одержували неоднозначну інформацію про голодомор 1932–1933 рр. в Україні. Якщо, наприклад, соціал-демократична преса давала повідомлення про нього, то «Карпатська правда» – газета закарпатського крайкому КПЧ, замовчувала¹⁰. Серед газет, які правдиво висвітлювали події 1932–1933 рр. в Україні, була і «Свобода» А. Волошина.

Більшість матеріалів про голод з'явилися на її сторінках у 1934 р., коли відчутними стали наслідки голоду. У таких статтях, як «Жахливе положення України»¹¹, «Великий злочин»¹² та деяких інших наводилися свідчення очевидців голодомору, розповідалось про страшні наслідки для українського народу цієї трагедії. На сторінках «Свободи» трапляються відомості про кількість жертв голоду, хоча точними їх вважати не можна. У різних публікаціях знаходимо інколи прямо протилежні дані. Так, 27 липня 1934 р. газета писала, що за свідченням американського професора Р. Селлета «в Полудневій і Східній Росії, в Україні та на Північному Кавказі з голоду загинуло до 10 млн людей»¹³. Така ж цифра наводилася і в публікації за 12 липня, але стосувалася тільки України¹⁴. 30 серпня «Свобода» повідомляла, що протягом 1933 року «померло... не менше 3 млн людей»¹⁵. Така суперечливість щодо даного питання

пояснюється перш за все відсутністю власних кореспондентів в Україні й передруком неперевіраних матеріалів зарубіжної преси.

Газета знайомила своїх читачів з тим, як питання про голод в Україні обговорювалося в парламентах різних країн, зокрема у Великобританії і США. Так, 21 червня вона опублікувала резолюцію конгресу США, яка була прийнята після довгих дебатів з цього питання. У ній прямо зазначалося, що «московський уряд знав про голод, але йому не намагався зарадити, а навпаки, вживав його для політичного утиску українського народу»¹⁶. Що стосується обговорення питання про голод в англійському парламенті, то «Свобода» про це детально написала в числі за 30 серпня 1934 р.¹⁷ Таким чином, незважаючи на окремі неточності, «Свобода», очолювана А. Волошином, досить широко інформувала закарпатців про трагедію в Україні. У той час, коли лідер закарпатських комуністів О. Борканюк замовчував голод і переконував читачів, що «розказні про голод» – видумка Волошина, «Свобода» рішуче заявила: голодомор є спланованою акцією сталінського уряду з метою знищення української нації. Сьогодні не потрібно проводити спеціальні дослідження, щоб встановити, хто писав правду про 1932–1933 роки в Україні.

Чи знали на Закарпатті про сталінські репресії? Якщо знали, то якими шляхами інформація про це антилюдське явище в історії цивілізації проникала до нашого краю? Чи вірили закарпатці в те, про що писали місцеві газети? Однозначну відповідь дати важко. Бо ж тогочасна преса Країни Рад видавала інформацію, вигідну сталінському режимові. Не хотілось Сталіну виглядати в очах цивілізованого світу кривавим диктатором. Однак певна частина правдивої інформації все-таки потрапляла в європейську і, звичайно, різнобічну пресу Західної України. Саме

¹⁰ Вегеш М. М. Газета «Свобода» про голод 1932–1933 рр. на Україні. В Всеукраїнська конференція «Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження (жовтень 1991 р.)». Тези доповідей та повідомлень. Київ – Кам'янець-Подільський, 1991. С. 317.

¹¹ Свобода. 1934. 16 серпня.

¹² Свобода. 1934. 27 квітня.

¹³ Свобода. 1934. 27 липня.

¹⁴ Свобода. 1934. 12 липня.

¹⁵ Свобода. 1934. 30 серпня.

¹⁶ Свобода. 1934. 21 червня.

¹⁷ Свобода. 1934. 30 серпня.

з неї передруковували статті й окремі закарпатські газети того часу, зокрема «Свобода» А. Волошина. Безумовно, читачі не завжди вірили в правдивість так званих націоналістичних газет¹⁸. Августин Волошин, вихований в дусі християнської моралі, чітко протиставив правду кривді, надавав гласність волаючим фактам поправлення елементарних прав людини в царстві більшовиків.

Газета «Свобода» 3 січня 1936 р. повідомляла: «В Московщині наслідком атентату проти Кірова винищено цілі родини...»¹⁹. Цікаво, що в першій половині 1930-х років «Свобода» постійно проводила паралель між Гітлером і Сталінім: «Диктатура звичайно задержується лише страшним терором. В Німеччині і Сове́тах тепер знову захиталась влада диктатури. В Німеччині під час різдвяних свят загинуло 4000 осіб». В першій половині 30-х років XX ст. постраждали й закарпатці, які опинилися на території СРСР. 15 лютого 1934 р. «Свобода» констатувала: «...В СРСР арештовано комуністичного посла до Чехословацького парламенту Івана Мондока з жінкою»²⁰. Далі повідомлялося, що їм, мовляв, загрожує смертна кара, а І. Мондок загинув в одному з радянських концтаборів. «Свобода» стала своєрідним літописом репресій після вбивства С. Кірова: «...в Москві убито понад 200 чоловік, а на Україні упало 100 комуністів-українців»²¹. Причину цього газета вбачала в тому, що диктатор Сталін вже «нікому не вірить і переслідує самих своїх бувших комісарів». В одній із статей йшлося про те, що Сталін божевільний. До речі, багато вчених й зараз дотримуються цієї версії. Знали на Закарпатті і про смерть дружини Сталіна: «Нагла і тайна смерть молоді жінки Сталіна зачала відбиватись на душі більшовицького тирана. Всюди видно тінь жінки. Тікає від людей і залишається до повної тишини». 7 лютого 1935 р. «Свобода» повідомила читачів про трагедію у сім'ї українського професора А. Крушельницького, відомого на Закарпатті своїми «Читанками»: «Впало під червоними стрілами і двоє синів знаного нами професора А. Крушельницького... Щоб батьківське серце за розстріляними синами так само трісло, розстріляли наперед синів, а батько в тюрмі жде свою чергу, де він здурів»²². Писала «Свобода» про сутічки між Сталінім і Троцьким, про судові проце-

си над радянськими військовими²³. Невідомий автор статті «Нищення нації», опублікованій у «Свободі» 14 грудня 1937 р., підкреслював: «...Правдивої інформації з російської преси не можна добути, бо там нічого не пишеться про великі процеси і масові розстріли»²⁴. Дійсно, газети в СРСР рясніли тоді вигідними сталінській зграї заголовками: «Смерть німецьким шпигунам!», «Ліквідовано кубло контрреволюціонерів!» та подібними іншими. Такий ідеологічний натиск спотворював істинність подій. Та якби там не було, але завдяки волошинській «Свободі» на Закарпатті знали про те, що творилося в сталінському СРСР та радянській Україні.

З 15 червня 1938 р. газета «Свобода» почала виходити під новою назвою – «Нова свобода». Вона стала першою українською щоденною газетою на Закарпатті й друкувалася до 16 березня 1939 р. – останнього дня існування Карпатської України. Спочатку як орган Народно-християнської партії, очолюваної А. Волошином, а згодом – Українського Національного Об'єднання. Однак про це йтиметься нижче.

Крім редагування і співпраці з газетами «Наука», «Свобода» і «Нова свобода», Августин Волошин був також одним із засновників і співпрацівників тижневика «Русин» (1920–1921) і щоденної газети «Русин» (1923), які виходили в Ужгороді етимологічним правописом, входив до редакційних комітетів і дописував до газети «Українське слово» (1923–1938), журналів «Підкарпатська Русь» (1923–1938), «Кооператива» (1921–1924), «Учительський голос» (1929–1939), «Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді» (1922–1938). За його редакцією в Ужгороді виходив щомісячний популярно-релігійний щорічний календар «Місяцеслов» (1901–1921), який виконував роль літературного альманаху та щомісячний журнал «Благовісник». Необхідно погодитись з думкою відомих літературознавців О. Мишанича і П. Чучки, що «у його власних кореспонденціях, замальовках, статтях, популярних науково-практичних порадах переважав морально-повчальний аспект, він виступав просвітителем свого народу, вчив його добру й праці, прищеплював йому високі релігійні й громадські принципи життя»²⁵.

(Далі буде)

¹⁸ Вереш М. М. Газета «Свобода» про сталінські репресії 30-х років. *Актуальні та малодосліджені проблеми історії України*. Випуск третій. Ужгород, 1998. С. 48–49.

¹⁹ Свобода. 1935. 3 січня.

²⁰ Свобода. 1934. 15 лютого.

²¹ Свобода. 1934. 15 лютого.

²² Свобода. 1934. 15 лютого.

²³ Свобода. 1934. 7 лютого.

²⁴ Свобода. 1937. 14 грудня.

²⁵ Мишанич О., Чучка П. Августин Волошин (1874–1945). *Августин Волошин. Твори*. Ужгород, 1995. С.8.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (CV)

Літературознавство.

40. Дослідницькі напрямки.

23. Українсько-румунські зв'язки
періоду української класичної літератури.

Тарас Шевченко

(Продовження з № 365)

Наступного румунського письменника, зацікавленого Шевченком, Магдаліна Ласло вказує Панаїта Істраті, якому належить стаття „Sărbătorea lui Taras Șevcenko la Kaniev” («Святкування Тараса Шевченка у Каневі» – „La fête de Taras Chevtchenko a Kaniev”), надрукована 20 червня 1928 р. у паризькому журналі „Le cri des peuples”, в якій Істраті дивується фактом, що на Заході ім'я Шевченка ще маловідоме, на відміну від Румунії, в якій ще в роках свого дитинства Істраті мав нагоду чути про Шевченка, «якому, – пише він, – не випало щастя мати долю Гоголя, другого гіганта України».

З-поміж румунських письменників, що мали безпосередній контакт із творчістю Шевченка, Магдаліна Ласло-Куцук вказує Штефана Петіке (Ștefan Petică), який поміщає українського поета (Шевченка) у контекст російської літератури, що, до речі, співпадало з румунським сприйняттям української культури, нерозривно пов'язаної з культурою всієї Росії. Отож, співзвучно з оцінюванням російської культури Штефан Петіке у своїй статті „Momentul național în artă” («Національний момент у мистецтві», „România jună”, 7 травня 1900 р.) оцінює Шевченка, відзначаючи його зв'язок з народом, стиль Гоголя та Достоевського, як і стиль Шевченка. Це єдиний адекватний стиль, який відповідав «темному, трагічному життю». «Це настільки справедливо, оскільки у тіні пристрасних віршів «Кобзаря» Тараса Шевченка, здається, відчутний той же подув (вітер) і діє той же бойовий настрій, який у давні віки надихнув величаву, страхітливую епопею «Пісня про Ігоря». Тому-то російське мистецтво (в яке Петіке підсвідомо нерозривно включає Шевченка) «завжди матиме особливе місце серед інших мистецтв, бо воно відкрило таємницю і магію, в які людство ніколи не змогло проникнути».

Останній з-поміж румунських шанувальників Шевченка, якого згадує Магдаліна Ласло-Куцук у своїй IX лекції книги про румунсько-українські літературні зв'язки, це Барбу Лезеряну (Barbu Lăzăreanu), ботошанський бібліотекар, який написав 1905 року маніфест у віршах „Deșteptătorul” («Пробуджувач»),

який спочатку був розмножений у 80-и примірниках, а того ж року під назвою „Rapsodie” («Рансодія») був надрукований 1907 року в першому числі журналу „Viitorul social” («Суспільне майбутнє»). У творі використано мотиви творів Пушкіна, Герцена, Чернишевського, Толстого, Короленка, Гоголя. Твір написаний під впливом Константина Доброджану-Гері, від якого як епіграф запозичено прикінцевий пасаж статті Гері про Шевченка: „Scoală, frate Taras, n-auzi? Nu vezi că ceea ce ați visat voi, tu și cel de pe Golgota și aceea ce a murit tânguitoare în buruiene, sub un gard, și atâtea mii alții, n-auzi, nu vezi că visul vostru s-a îndeplinit și că pacea, iubirea și adeverata înțelegere domnesc între oameni?” («Вставай, брате Тарасе! Хіба не чуєш, хіба не бачиш, що земля святкує, що все те, що снилося вам – тобі, і тому, на Голгофі, і тій, що померла, сумуючи, під тином у бур'янах, і тисячам інших, хіба не чуєш, хіба не бачиш, що ваш сон збувся і що мир, любов і справжнє братерство панують серед людей?») І тоді з Голгофи, з могили поета, як і з тисяч могил, добрих і праведних, підніметься пісня, святий гімн, наче проспівана величезним органом над цілим світом переможна пісня, і з цієї чистої, прозорої, задушевної пісні пролунають слова: «Будьте щасливі, люди та народи, і не забувайте нас, тих, що болями, стражданнями, найчистішою часткою своєї крові підготували перемогу нашу».

Сприйняття Шевченка у Румунії (IX лекція) закінчується представленням першого румунського перекладу з творчості Шевченка – балади «Причинна», як переробку здійснену близьким співпрацівником Гері Г. Маданом під назвою „Fecioara fermecată” («Зачарована дівчина», надрукованої в газеті „Ероса» («Епоха», 18 жовтня 1901 р.).

Підсумовуючи досі представлене Магдаліною Ласло-Куцук, можна констатувати, що перший етап рецепції Тараса Шевченка у Румунії становила популяризація його творчості, ім'я українського класика в Румунії появилось 1886 р. (через 25 років після його смерті) у статті в „Contemporanul”, надрукованої того ж року у французькому перекладі у г. „Le temps”. Адекватніше представлення Шевченка подає Константин Доброджану-Гері через 8 ро-

ків (1894) у своїх статтях „Taras Şevcenko” і „Artişti cetăţeni” («Митці громадяни»), в яких не тільки в румунській, але і в європейській публіцистиці, вперше окреслена оригінальність Тараса Шевченка, перша з вищезгаданих статей була надрукованою в європейській пресі.

Перший румунський переклад з творчості Шевченка – це прозовий переказ поеми «Причинна» під назвою „Fecioara fermecată” («Зачарована дівчина»), надрукована Г. Маданом 1901 р. в ж. „Ероса” («Епоха»). Другий переклад – вірш «Садок вишневий коло хати», який появився 1915 р.

Між двома світовими війнами появилось небагато перекладів, здійснених Г. Мантою (G. Manta) та І. Буздуганом (I. Buzdugan).

Чимраз адекватніше пізнання Шевченка в Румунії читач може досягти після Другої світової війни.

Рецептивна форма Шевченка популяризацію його творчості продовжувалась і на початку ХХ ст. статтями в „Enciclopedia română” (1904, «Румунська енциклопедія»), у періодичному журналі „Viitorul social” («Суспільне майбуття», 1907), у „Viaţa românească” («Румунське життя», 1911), де творчість Шевченка оцінюється як „Versuri admirabile” («Прекрасні вірші»), якими „se putea semăna şi înrădăcina ideile despre pretinsa fericire a vremurilor de independenţă de sub hatmani” (якими «могли засіюватися і вкорінюватися ідеї про прагнене щастя часів гетьманської незалежності»), і навіть підкреслювалась „posibilitatea existenţei Ucrainei ca stat independent” («можливість існування України як незалежної держави»), що, після кількох неуспішних спроб, здійснилося 1991 року, коли Україна проголосила свою незалежність.

У ряді інших статей початку ХХ століття Шевченка популяризують румунські публікації „Seara” (1915, «Вечір»), „Gazeta românească” (1914, «Румунська газета»), Замфір Арборе у книзі „Ucraina si România” (1916, «Україна і Румунія»), Ніколає Ткачук-Албу в журналі „Luceafărul” (1914, Сібіу, «Лучафер»).

Рецепція Шевченка популяризаторськими статтями продовжувалась у Румунії і між двома світовими війнами. У газеті „Adevărul literar şi artistic” («Літературна і художня правда», 20.03.1921 р.). Шевченка оцінено, як „geniu al Ucrainei şi poetul său cel mare” («геній України і її найбільший поет»).

Популяризаційна форма рецепції Тараса Шевченка у Румунії діяла і на початку післявоєнного періоду, що підтверджується багатьма статтями, друкованими з нагоди «круглих» роковин народження і смерті поета (19621–1964) у „Viaţa românească” («Румунське життя», 1951, 1952, 1958, 1961, 1964), у „Scrisul bănăţean” («Банатський часопис», 1952), „Iaşul literar” («Літературні Яси», 1961), „Secolul 20” («20-те

століття», 1964), „Munca” («Труд», 1954, 1961), „România liberă” («Вільна Румунія», 1961, 1964), „Veac Nou” («Новий вік», 1949, 1952, 1956, 1961, 1964), „Scântea” («Іскра», 1951, 1961, 1964), „Scântea tineretului” («Молодіжна іскра», 1961).

У ряді популяризаційних статей наявний початок рецепції Тараса Шевченка спробами окреслення його творчої індивідуальності, як у статті наукового працівника Інституту літератури Румунської Академії Валерія Чобану (Valeriu Ciobanu) „Aspecte ale poeziei lui Taras Şevcenko” («Аспекти поезії Тараса Шевченка» // „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, № 2, 1961). Подібне намагання наявне у статтях тодішніх професорок Кафедри російської філології Бухарестського університету Тамари Гане (Tamara Gane), „Un mare poet democrat revoluţionar luptător pentru cauza poporului” («Великий поет революціонер-демократ, борець за справу народу», „Viaţa românească”, № 3, 1951) і Тетяни Ніколеску (Tatiana Nicolescu) „Şevcenko – bardul naţional al Ucrainei” («Шевченко – національний бард України», „Viaţa românească”, № 6, 1964). Дані статті, судячи й з їхніх заголовків, не перевищували ліміти тогочасних літературних рецепцій, в них наполягається на виявленні соціального змісту Шевченкової творчості, інколи балансуючи на грані між соціальним і соціологічним.

Внаслідок заснування на Філологічному факультеті Бухарестського університету Кафедри слов'янських мов, а в її рамках 1952 року Відділення української мови та літератури постала можливість рецепції в Румунії Тараса Шевченка безпосередньо з оригіналу, здійснювана викладачами української літератури, які, викладаючи Шевченка студентам-україністам, одночасно поглиблювали шевченкознавчу рецепцію вникненням у таїнства Шевченкової творчості, закладаючи таким чином основи україністики як наукової галузі. Новій орієнтації у рецепції Шевченка, здійснюваній україністами Кафедри слов'янських мов, рішуче посприяла еволюція румунського літературного контексту, який перейшов період соціалістичного реалізму і ступив на шлях літературознавчих інтерпретацій, що мають на увазі специфіку літературного феномена і, таким чином, чимраз вагомніше примикаючи до літературних західноєвропейських розробок. Таким чином, користуючись західноєвропейськими літературознавчими здобутками, україністика, у даному випадку шевченкознавство в Румунії, щонайменше до 1991 року (проголошення незалежності України) з певних точок зору випереджувало шевченкознавчу галузь в рідній країні поета, яка ще не позбулася соціалістичного реалізму.

(Далі буде)

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ГРУДЕНЬ

4 грудня

138 років від дня народження Івана Дошівника (1886 – 1973), українського письменника.

6 грудня

73 роки від дня народження Василя Пасинчука (1951 р.), кореспондента публікацій Союзу українців Румунії, першого заступника голови СУР.

9 грудня

78 років від дня народження Василя Барша (1946 – 2019), українського поета.

12 грудня

68 років від дня народження Терези Шендрою (1956 р.), української журналістки, редактора «Українського вісника».

27 грудня

55 років від дня народження Марії Штефан (1969 р.) – кореспондентки та редакторки українських газет, викладачки.

28 грудня

70 років від дня народження Ярослави-Орисі Колотило (1954 р.) – кореспондентки публікацій Союзу українців Румунії, громадської діячки.

Ганна ЗЕЧУ

* * *

А я не вірю, що закінчиться життя,
Ось так зненацька і раптово згине,
Піде в пітьму на віки у могилу,
І більш йому не буде вороття...
А я не вірю, що закінчиться буття,
Бо після ночі ранок наступає,
І паросток крізь землю проростає,
І за зимою знов іде весна...
Ні, не зникає віра та любов,
Добро, що йде від серця, не зникає,
Як зернятко, що вмерло, воскресає,
Бо ним керує Люблячий Нас Бог!
І ті, яких любили ми в житті,
Ким дихали, кого ми не забули,
Вони лиш тимчасовим сном заснули,
Настане час – прокинуться вони!
01.11.2024

Я бачила бездітних матерів,
Спустошені домівки без душі
І безліч міст і сіл і чула крик
Всіх тих, хто їх, на жаль, не залишив...
Мені здавалось – це жахливий сон,
Наступить ранок, слід його мине.
Я прокидаюсь не в Одесі знов...
А там війна, вже третій рік іде...
Я знаю, сильним світа нас не жаль...
Вони руйнують все, що Бог створив...
А нам – тікати від війни у даль,

В обіймах несучи дітей малих...
Хто, як не ми, їх може захистить,
Сховати від болючих, смертних ран?
Господь дає на це єдину мить...
Бо і Його Іосиф рятував...
21.11.2024.

* * *

Мир починається з тебе,
Сонце і море і небо...
З добрих думок на світанні,
З гарного вчинку, з кохання...
З доброго, щирого слова
Мир починається знову...
07.11.2024

* * *

В нас, у нашій Україні, і води не має,
Бо ворожа, темна сила її виключає,
Вимикає людям світло, ціни піднімає,
Над людьми, понад живими, ракети пускає.
І не спиться ворожнечі ні вдень, ані вночі,
Бо зламати світ Господній від заздрості хоче...
Навіть тих, що врятувались, постійно лякає.
Від живого спілкування людей відриває...
Бо великим і малим дав таку втіху,
Ту, що гаджетом зовється, пристрій зла і лиха...
А у нас, на Україні, хоч немає світла,
Матері читають дітям та співають тихо...
І хоч ворог дуже лютий, любов переможе!
Будуть люди в мирі жити!
Поможи їм, Боже!..
21.07.2024.

Ірина НЕКІТ

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Політична вистава)

(Продовження з № 365)

**На стіні з'являється коротке відео загонів
піонерів.**

АНЖЕЛА: Я завжди мала зі собою запасну краватку. Якщо хтось забув свою вдома, я подавала її по-під парту, щоб не помітила керівниця класу. У одного хлопця з нашого класу не було краватки, його батьки, діди були виселенцями й не хотіли її купувати. Тоді я сказала колегам, що ми повинні йому допомогти, ми зібрали гроші, по дві копійки від кожного учня, і купили йому.

ПУТІН: Але він не хотів її носити.

АНЖЕЛА: Звідки ви знаєте?

ПУТІН: Знаю...

АНЖЕЛА: Коли вони повернулися зі Сибіру, його дід і бабуса викопали бурдей і жили там деякий час. Сільрада забрала їхній будинок.

ПУТІН: Радянська Сільрада.

АНЖЕЛА: Так, так, радянська сільрада. Цього хлопчика звали Михайл.

ПУТІН: Михайл.

АНЖЕЛА: Михайл! Він не ворог народу. Ворогів народу в селі у нас більше немає.

ПУТІН: Ти так думаєш?

АНЖЕЛА: Так, я переконана!

ПУТІН: Вже пізно. Побуду ще трохи й піду.

АНЖЕЛА: Куди ви йдете? Залишайтеся з нами, у нас п'ять кімнат... Володимире Володимировичу, я хочу вам сказати дещо важливе...

ПУТІН: Я слухаю.

АНЖЕЛА: Ви сказали мені, що збираєтеся взяти мене до Кремля і зробити міністром... міністром закордонних справ.

ПУТІН: Так, це робота, яка вам підходить. Ви знаєте багато мов – російську, румунську, молдавську, італійську, ви спілкуєтесь французькою та англійською, маєте ініціативу, тому впораєтеся.

АНЖЕЛА: Я думала, я багато думала, і зараз, в цей момент... я відмовляюся від посади міністра.

ПУТІН: Як так?

АНЖЕЛА: Я не можу поїхати в Кремль, Володимире Володимировичу. І я теж не хочу жити в Кишиневі.

ПУТІН: Чому? Я міг би зробити вас членом Центрального Комітету.

АНЖЕЛА: Ні!

ПУТІН: Чому?

АНЖЕЛА: Думала-думала та й вирішила вертатись у своє село. Там я почуваюся найкраще, там мої спогади, там усі мої люди, там моє життя.

ПУТІН: Що ти там робитимеш? Тобі буде самотньо.

АНЖЕЛА: Я хочу знову підняти село, знову створити колгосп. Називатиметься, як і раніше – колгосп «Леніна». Ви зробите мене головою колгоспу.

ПУТІН: Головою колгоспу? Хм... Гаразд!

АНЖЕЛА: Відновлю тракторні бригади, склади, молотарку, майстерню, сушарку, пилораму, знову створю бригади, які будуть працювати на виноградниках та садах, у нас будуть гектари помідорів, капусти, перцю, баштани, сади... Буде достаток і гарний настрій, як бувало, зберемося у сільраді, і... Володимире Володимировичу, пане Путін, у мене є ще одна мрія.

ПУТІН: Яка мрія?

АНЖЕЛА: Я хочу влаштувати першотравневий парад! Ми, керівники колгоспу і жителі села, підготуємо гасла, плакати, на яких мачкатими буквами буде написано: Жити перш за все! Хай живуть Трудящі! Купимо і букети, і стрічки, і прапорці червоні, і прапори, і повітряні кульки, багато кульок! Я все життя мрію про цей парад, Володимире Володимировичу, я мрію про те, як ми йдемо центральною вулицею, всі жителі села, від малого до великого, з краю в край села, всі веселі, молоді, святково одягнені, і прапори майорять, і ми кричимо: Хай живе травень!, і кульки жовті, рожеві, зелені, помаранчеві, блакитні випускаємо в повітря... Найбільша куля, найбільша куля буде блакитною і нагадуватиме глобус! Володимире Володимировичу, наша планета, як блакитна повітряна кулька, яку тримає за ниточку дитина... Володимире Володимировичу, бережіть планету, бережіть нашу чудову планету, не дайте ворогам її знищити, Володимире Володимировичу, принесіть мир, принесіть спокій і щастя на світ, будьте ласка, я вас прошу!

**На стіні проекція блакитної повітряної кулі, що
здіймається в небо.**

(Продовження на 32 с.)

Я РОЗМОВЛЯЛА З ПУТІНИМ

(Продовження з 31 с.)

ПУТІН (плескаючи в долоні): Молодець, молодець, яка промова, вітаю, Анджело!

АНЖЕЛА (оговавшись від екстазу): Анджела... Ви сказали Анджела... Володимире Володимировичу, якою мовою ми розмовляємо? Анджела... Це схоже на російську. Ми говоримо російською?

ПУТІН: Так!

АНЖЕЛА: Так?!

ПУТІН: Важливо, щоб ми розуміли одне одного.

АНЖЕЛА: Ми розуміємо одне одного... Звичайно, ми розуміємо одне одного... так, так... ми на одній хвилі... Ви спите, Володимире Володимировичу?

ПУТІН: Ні.

АНЖЕЛА: Володимире Володимировичу, я давно хотіла вам сказати... Я хотіла вам сказати, пане Путін... Не знаю, як висловитися, боюся, що...

ПУТІН: Не бійся, скажи!

АНЖЕЛА: О-о-о, ні, я не смію...

ПУТІН: Так посмій! Давай, будь мужньою!

АНЖЕЛА: Ви знаєте, ця фотографія Брежнєва і Хонекера ходить по світу?

ПУТІН: Яка фотографія?

АНЖЕЛА: Брежнєва і Хонекера... Їхній поцілунок... Фото, на якому вони цілуються в рот...

ПУТІН (після невеликої паузи): А-а-а, так згадав!

АНЖЕЛА: Їхній поцілунок є символом миру, дружби між народами. У цьому поцілунку зустрілися дві великі нації. Ви можете спробувати самі.

ПУТІН: Що мені спробувати?

АНЖЕЛА: Так цілуватися зі Сі Цзіньпіном.

ПУТІН: Зі Сі Цзіньпіном?!

АНЖЕЛА: Так. Росія і Китай – найбільші й наймогутніші країни світу. Ви поцілуєте президента Китаю, і фото обійде всю земну кулю і всесвіт. Цією фотографією ви навіть страх на своїх ворогів. Ваш поцілунок стане символом нового порядку на планеті.

ПУТІН: Гарна ідея!.. (Медитативно.) Але Сі Цзіньпін вищий.

АНЖЕЛА: Нічого. Можна вилізти на стілець.

ПУТІН: А якщо я полечу суньголов?

АНЖЕЛА: Не полетите. Ви спиратиметесь на плечі Сі Цзіньпіна.

ПУТІН: Г-мм. Я поговорю зі спеціалістами з Бюро пропаганди, подивлюся, що вони скажуть. Я їм зараз подзвоню.

АНЖЕЛА: Але це не терміново, Володимире Володимировичу! Завтра є ще один день. Вже пізно,

ви втомилися, краще відпочиньте... Не хочете чаю, соку, склянку води?

ПУТІН: Ні.

АНЖЕЛА: Може, ви голодний? У мене є голубці з виноградного листя... Голубці з мого села... Вони дуже смачні, скуштуйте.

ПУТІН: Ні-ні, голубців, ні!

АНЖЕЛА: Але їх привезли з Молдови! Зробила їх бабуса Ана! Ви повинні їх скуштувати.

ПУТІН: Я сказав ні! Дякую. Я не їм, я не п'ю! Я ніколи не їм і не п'ю! Я не справжній.

АНЖЕЛА: Як ви не справжній?

ПУТІН: Я не справжній чоловік.

АНЖЕЛА: Ви не людина? Але що ви?

ПУТІН: Твоя обсесія.

АНЖЕЛА: Моя обсесія?..

ПУТІН: Проекція твого розуму.

АНЖЕЛА: Проекція?

ПУТІН: Так.

АНЖЕЛА: Ні, ви не проекція! Ви Володимир Володимирович Путін. Путін справжній! Путін, шанований та улюблений усім радянським народом. Путін сильний, добрий, великодушний і відважний, він врятує планету. Ви найважливіший чоловік на Землі.

ПУТІН: Ти повинна мені повірити, Анджела. Я не чоловік. Я образ, нематеріальна присутність.

АНЖЕЛА: О, ні! Я не вірю! Дозвольте мені торкнутися вас! Я хочу переконатися, що ви жива істота, я хочу торкнутися ваших плечей, ваших щік, вашого чола... Боже мій, ні! Я не можу вас торкнутися. Моя рука пахне... Моя рука торкнулася пелюшки Ріккардо... Моя рука пахне... Хвилинку, дозвольте мені попарфумитися.

Анжела дістає з шухляди флакон, рясно парфумиться.

АНЖЕЛА: Відчуваєте запах?

ПУТІН (в захваті): Так... «Красная Москва».

АНЖЕЛА: «Красная Москва». Ви вгадали... Ви вгадали! Це означає, що у вас реальний ніс, у вас є справжня ніздрия, і ще одна справжня ніздрия, у вас є справжній ніс! Дайте мені торкнутися вашого носа!

ПУТІН: Ні, ні! Не чіпай мене!

АНЖЕЛА: Володимире Володимировичу, я з вами весь вечір говорила, про місяць і зірки, про колгосп «Леніна», про першотравневий парад, про прапори, повітряні кульки, червону краватку, про поцілунок в уста зі Сі Цзіньпіном, а насправді я думала зовсім про інше... Насправді

я думала про долю свого сина... Володимире Володимировичу, прошу вас тільки про одне – не беріть Соріна від мене!

ПУТІН: Навіщо мені брати Соріна?

АНЖЕЛА: Перестаньте. Я знаю, чому ви приїхали до Бассано. Ви побачили його пост у Фейсбуці та прийшли його арештувати.

ПУТІН: Навіть на думку не спадало. Навіщо його арештовувати?

АНЖЕЛА: Володимире Володимировичу, мій син влаштував безлад, він опублікував дурне запитання у Фейсбуці.

ПУТІН: Дурне запитання?

АНЖЕЛА: Так, дурне! «Якби ти був в кімнаті з Путіним і мав би пістолет, ти б застрелив його?» Аберация! Дурне запитання! Сорін – дитина, Володимире Володимировичу. Моя дитина... не винна. Моя дитина не доросла, вона не усвідомлювала, що робить. Пробачте йому.

ПУТІН: Як мені йому пробачити? Він повинен відповісти за свій вчинок.

Анжела стає на коліна.

АНЖЕЛА: Пробачте йому, Володимире Володимировичу! Благаю вас на колінах.

ПУТІН: Весь Інтернет реве. Убити Путіна, застрелити Путіна, пустити кулю в голову Путіна. Через твого хлопця мій рейтинг впав! Твій син... твоя праця... твій пущверінок зіпсував мій образ! Він принизив мене. Всі знущуються з мене. Він повинен бути покараним.

Анжела підходить до комоди, дістає зі шухляди пістолет.

АНЖЕЛА (з пістолетом в руках): Володимире Володимировичу, вибачте...

ПУТІН: Ні! Ні та ні, ніколи!

АНЖЕЛА: Пропади, сатано! Здохни, вбивце! Ти вбив стільки невинних людей. Тепер твоя черга. Я не віддам тобі Соріна. Хай твоя чорна душа йде до біса! Щоб там страждала на віки віків! Хай мавпи танцюють на твоїй могилі!

Анжела стріляє в Путіна.

Оглушливий постріл.

Темрява. Путін зникає.

СОРІН (з'являється у дверях, поранений): Мамо...

Загоряється світло.

Сорін підповзає до Анжели, весь у крові.

АНЖЕЛА (кидаючи пістолет): Соріне, крихітко... Ти поранений... Кров... Як я могла? Це боляче?

СОРІН: Мамо...

АНЖЕЛА: Пістолет... Що я зробила... Чому я стріляла? Дитя моє... Кров моєї дитини... Господи, чому ти забираєш у мене Соріна? Господи, що я тобі зробила поганого?

Лунає голос Джузеппе.

ДЖУЗЕППЕ (говорить знадвору): Анжела! Анжела! Де сорін? Я сидів з ним на терасі. Ми розмовляли про тебе. Анжела! У тебе чудовий син. *Tuo figlio è meraviglioso. Tuo figlio ti ama. Molto, molto ti ama.*

Джузеппе відчиняє двері.

ДЖУЗЕППЕ: Сорін забув телефон! Я приніс його телефон! Сидів з ним на терасі, пив каберне...

Входить Джузеппе.

ДЖУЗЕППЕ (трохи запаморочено від випитого): Молдова – це Європа, Європа – це Молдова!.. (Бачить Анжelu й Соріна.) *Ma cosa è successo?* Анжела! Сорін! *Cari amici!* O-o, mio Dio! O-o, mio Dio!

Телефонний дзвінок.

ГОЛОС ПУТІНА: Алло? Соріне! Запрошую до Москви. Поглянеш на Червону площу, Палац з'їздів, Колонний зал, Благовіщенський собор, Мавзолей Леніна. Ми забезпечимо тобі транспорт, проживання та харчування. Ти будеш нашим дорогим гостем. Я чекаю тебе у Кремлі.

Релігійна музика.

Анжела на підлозі тримає Соріна на руках.

АНЖЕЛА: Моя дитина... Світло моїх очей... Моя любов... Моє сонечко.

На стіні бачимо проєкцію статуї Мікеланджело «П'єта».

Зображення сонця, що сходить із-за горизонту.

***З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА***

Сидонія НИКОРОВИЧ

КАСАНДРА

(Продовження з № 365)

*

Так файно, зелено полем. Запашно, розкішно. Літо та й годі. Чисте погідне небо. Гей, і то поле, ніби море, тягнеться аж до самого неба. А рівне та зелене. Нігде нема ні деревинки. Лишень чорний журавель стирчить високо вгору на тлі голубого неба. І села відси не видно, воно там скрилося, в долині.

Касандра зі старим перенеслась на літо в поле, в бурдей. Боялася сама, щось до неї лізло, щось її привиджалось. А зі старим вже ні, бо він таку силу мав. Відтоді, як закопала свою тайну під сиву плиту, вона ще не сміялася. Ой, ні. Та й не говорила. Хіба кине якимось конечним словом до старого.

Тепер вона вийшла з бурдей. Сонце вже сполудня. В руках держала грубе вузище і справилася до села. Та чи вона хоть чимсь подібна до сільських жінок? Ой, ні. Без кирпи, в сорочці з багровими плечками та в червоній запасці. А в селі так не носять. І сама стала темна, аж чорна. Вона не пряде, не тче, а вже купує готове в місті. Бог знає, відки зі світів ці речі якоїсь далекої ноші. А їй те все байдуже, аби не гола.

Касандра йшла поволі. Якось тупо дивилась у землю просто перед себе. Не бачила навіть, як попри неї хтось минав. А попри неї минали всі тихо, нічого не кажучи. Воловід хитався в її руці. Вона спускалася в яр. Від часу до часу чорною рукою поправляла на голові свій червоний турпан.

Яром пішла в ліс. Зносила на купу сухі хворостинки і ламала з дерев сухі гілки і чомусь все наслухала. Їй все щось причувалося. Зав'язала воловодом в'язку і сіла в яр відпочити. Неспокійно блимали її очі поміж деревами.

— Гей, то дитинка моя плаче, — говорила до себе як все, коли була певна, що сама. — Ая, душа нехрещена блукає. Гей, та й сім років буде блукати, бо сім день небожа жило. Сім років буде блукати, нім натрафить до раю. Та все так мало бути. Кожному доля записана наперед.

Поволі закинула на плече в'язку і яром пішла в поле.

— Гей, то ти Семе?... — кликнула і вперше за такий довгий час усміхнулася. — Бодай тебе, а ти відки з'явився?

Скинула з плечей в'язку перед бурдеєм.

Він був брудний, обдертий. Рот все не заправився і так само, як колись, свистів.

— Ходи в хату, небоже, — і так йому приглядалась. Або ж він не був їй близький, її шлюбний чоловік і самотній, що до неї належав. Правда, ще той старий дід з довгою сивою бородою. Вони всі троє належали одне одному і не мали нічого спільного з людьми і зі світом.

Увечері горів у печі великий ясний вогонь. На постелі лежав старий градовий, а під вікном сидів Семен. Чисто вдітий, з вимашеною головою, та оповідав немилим уривчатим голосом про свою мандрівку.

Семен нічого не робив, а все сидів на приспі перед бурдеєм з отвореним до сонця ротом. Байдужики, невиразними очима водив по полю. Не заставляли його до нічого, щоб знову де не пішов. Касандра ходила зі старим збирати зілля, і вже знала майже усе ремесло. Так якось борзо навчилася.

І сей раз несла з поля повну торбу, аж вигнулася, як лоза.

А позаду далеко лишився старий градовий. Він кашляв і все приставав. «Ой, не здоровий він, ні». Проти хати до сонця сушилося на білій веретці перекотиполе, чебрик, масне зілля, чортополох, папороть, п'яча петрушка, п'яче молочко, бабка, чорна рожа, ром'янець і зілля любистку...

Старий сидів під хатою і кашляв.

Касандра варила їсти.

Так було щодня.

Одного разу старий дуже занедужав. Лежав на печі. Він давав вказівки і все робила Касандра. Скільки разів йшла вона по воду, то ніколи не минула, щоб не поглянути на сиву плиту. Увечері, як всі спали, вона виходила надвір, йшла на плиту і там допізна сиділа. Там їй було легше, їй здавалося, що щезник її там покидає. А він так гриз її коло серця.

Було тиждень перед Іллями. Старий все ще не сходив з печі. Касандра несла з криниці воду. Їй навпроти вийшла молода дівчина.

— Я до вас, тітко, — сказала довірливо.

Касандра подивилась довгим зором своїх темно-карих очей.

– Ая, я до вас, допоможіть мені, я щось не можу. Та й поворожіть мені, мене до вас справили...

Касандра хвилину подумала. Вона досі ще не пробувала сего ремесла. Але відчула, що має силу сій дівчині поради, допомогти.

– Сідай на приспу, дівче.

Як упоралася в хаті, взяла її за руку і пішла з нею на сиву плиту. Вже добре потемніло. На приспі бачила проти себе силует Семена.

Касандра тяжко зітхнула, так тяжко, немов у тім стогоні було її ціле життя. Повела великими очима по зоряному небі.

– Тобі, небого, грозить нещастя, ая. Варуйся, небого, кохання. Ая, любко, ти молода, не знаєш. Через кохання можна розум стратити, можна стати убійником, – і подивилася на дівчину, що набожно слухала. – Знаєш? Люби, але будь мудра, свій розум май. Кохання, любко, тільки не дає, кілька бере. Гей, навіть життя бере.

– Навіть життя бере? – спиталось полохливо дівча.

– Бере. Так тобі візьме, що ти ходиш лиш, як тінь по землі, але в тобі життя нема. Видиш се поле? Отак тобі стане в душі... пусто... пусто...

Було тихо, лише журавель скрипів. Дівчина дивувалась тим віщим словам. Таке будь-хто не скаже і таке ще не чула ні від кого...

Стояли обидві перед бурдеєм.

– На тобі сего ром'янцю. Напийся з него гарячої юшки три дні, по три рази до схід сонця.

Дівча зникло.

Касандра ще довго стояла і дивилася у темні поля. Легко було, наче по якій сповіді. І чи се не була сповідь?

Від того вечора бурдей не замикався. Жінки і дівчата приходили до Касандри без кінця. А вона їм всім те саме казала, лиш інше зілля давала. Вона рада була, що вони йдуть до неї, їй мило було те говорити, облегшати свою душу.

Старому трошки легше стало. Вже міг сидіти на приспі проти сонця. Але дуже змарнів. Блідий-блідий, наче святець виглядав зі своєю бородою. Касандра до церкви знов не ходила. Чомусь тепер навіть і не думала про церкву. А старанно сушила і складала своє зілля.

Було кінець літа.

Вона поволі ступала. В її рухах і лиці було щось старечого. Лише очі мали надприродний блиск.

Ішла толокою, а за нею бігла юрба хлопців. Кидали в неї грудками і кричали на все село: відьма, циганка, чарівниця. Вона йшла не оглядаючись, не турбуючись ними. Те видавалось їй марним, дурним, проти того обов'язку, що вона сповняла.

*

Минали люди бурдей, всі казали, що треба дощу. І справді так парило, така спрага була всюди. Земля потріскала. Щодня з'являлися хмари, але вітер їх розганяв і дощу таки не було. Старий зі Семеном сиділи під бурдеєм на приспі. Під криницею кілька жінок чекали на Касандру. Вона щось ліниво запрятувала в хаті. Нестямно дивилась на полицю своїми блискучими очима і щось шептала. Бліда, струнка, в червоному турпані. Байдужість і втома виглядали з її кожного руху і з її лиць.

Вийшла надвір.

– Дощу треба, – сказав старий і закашлявся.

– На, Семе, та затич тичку на межу, – і подала йому білий бич з китичкою васильку. Він неквапно ліниво піднявся, засопів і пішов на межу.

Надворі було душно. Далеко-далеко жовтіла гола стерня. У невиразнім, перетканім легкою млою повітрі кружляли птахи.

Касандра стояла на порозі й дивилась на сиву плиту. Держачись рукою за пояс, пішла поволі до криниці до жінок.

Сіла на плиту – і ворожила.

Звіявся вітер буйний, свавільний.

Журавель скрипів.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

(Продовження з № 366)

4. МИХАЙЛО

*«Михайле, Михайлино,
Мамина дитино,
Ой на што ты породила,
Гірка твоя днина.»*

*«Не питай ня, рідна мамко,
Де ся ніжка діла,
Прийшла куля з-під Градова –
Ніжка відлетіла.»*

Марічка покинула лісорубів...

Мадяри забрались...

Хренчук загинув, як пес...

Війна закінчилась...

Тепер вона продасть усе та пуйде далеко, у ва-
риш...

Де не буде «курвою»...

Вона буде «великою панією», а паней поважають
всі...

Паням низько кланяються... руку цілують...

Одного вечора, повертаючись додому, біля Оле-
нюкової криниці, під столітнім явором, побачила
постать, яка стояла, спершись на милицю.

«Ба, хто це?» – подумала Марічка.

Коли приблизилась, побачила, що чоловік вдяг-
нений у військову шинель, підперезаний шкіряним
поясом.

– Добрий вечір! – вклонилася Марічка.

– Добрий вечір, Марічко!

– Михайле! Це ти? – запитала Марічка, впізнавши
Михайла Косована.

– Я, Марічко, я! – відповів Косован.

– Повернувся?

– Повернувся!

– Такий, – запитала, і скоро пожаліла, що таке ска-
зала.

– Такий! – відповів тихо Михайло.

– Ну нічого!... Слава Богу, що повернувся!

– Що нового в нашім куті?

– Нічого доброго, Михайле!

– Бабуся твоя померла взимку, перед Різдвом...

– Чув я, Дроздик Василь отримав листа з дому.

– То може чув і про Юлину?

– Що з Юлиною?

– Вийшла заміж за Ферія.

– За Чуфака? – запитав байдужим голосом.

– За Чуфака, – відповіла Марічка. – Але її присилу-
вали.

Василь Юфурко – Юлинин батько ні за що у світі не
віддавав би дочку за такого «голодранця», як Косован.
Хачай Міцьо Косован не був голодранцем, бо мав
досить землі й воли свої. Його дід був багатцем, а його
матір Оленка – єдиною дочкою Йовжія та Жофіки
Косованів, яку вони не змогли вборонити від сорому
та смерті.

Померла при пологах від кровотечі.

Ніхто не знав, що Оленка вагітна, тільки коли на-
став час родити, народила дитину на сьомому місяці.

Стара Джуджурчіха врятувала хлопця, а Оленку
не змогла.

Ніхто ніколи не дізнався, хто його батько...

«Ліпше, що померла, – говорили люди. – Мертві
не знають, що таке сором. Про мертвих тільки доб-
ре!»

Одні говорили, що Оленка закохалася в Остапа
Калинюка, «отого, що коні краде», бо файний, як біс!
Обпікає тебе очима.

Інші бачили її в Сиготі із отим паном, що Соля-
ною Сигітькою Коморою керує і часто приходять на
Коштіль...

А ще інші бачили її з одним льопаком вівчарем...

А бідному Йовжієві, що було робити?.. «Бий не
бий – Маріка тяжка!», як говорять в народі.

Дочка померла, не мав парть на зятя, то хоч ви-
ховає внука, аби було кому передати майно, але йо-
му не довелося виховати хлопця, бо скоро відійшов
і він до Господа Бога, а хлопця довелося ростити і
виводити між люди Жофіці.

І виріс Міцьо на втіху бабусі: гарний, розумний,
чемний і досить багатий.

Міг відкупитися від «мункосазоту» і від «добро-
волців», бо на світі тільки від смерті не відкупишся.
Але закохався в Юлину Юфуркову. І вона в нього, на
злість своєму батькові.

Василь Юфурко обіцяв корчагу горівки Йосипу
Головкові, аби забрав «голодранця» та виправив до
Німеччини, але вийшло по інакшому.

Марічка запросила Михайла до себе...
Він погодився, не думаючи довго...
Ліпше поряд з нею, ніж самому в осиротілій хаті...
А до того і Юліна...

Марічка допомогла йому скинути шинель і посадила на лаву біля столу, вдивляючись при світлі лампи в його гарне обличчя.

– Пійду у підвал, принесу щось закусити, бо ти з дороги, – сказала Марічка і, задкюючи до дверей, зрушила його милицю, приперту до одвірка.

Поглянула на неї зі страхом, ніби вперше побачила, і здала собі справу, що молодий парубок, який сидить за її столом, не має ноги...

Підняла милицю і приперла до стіни, біля діжки з водою, і глянула на Михайла.

Її очі наповнились слізьми, а на губах з'явилась болісна усмішка. Але Михайло не помітив цього.

Пізніше, коли Марічка нарізала ковбаски, сала та овечого сиру і налила в чарки міцної горілки, Михайло відчув на собі її теплий погляд і відразу чомусь засоромився й почервонів.

Вечеряли тихо. Випили по кілька чарок слив'янки, яка приємно розігріла Михайлові груди.

– Дякую за вечерю, Марічко!

– На здоров'я! – відповіла вона.

– Ну я піду, бо вже пізно.

– Нікуди ти не підеш, – сказала переконливо Марічка. – Я тобі приготувала ліжко у великій кімнаті, але спочатку ти б помився, я нагрію води і понесу тобі там, – кивнула головою на двері.

Він мовчки піднявся і, ще невміло пересуваючи дерев'яну ногу, кульгаючи пішов до кімнати.

Марічці знову очі наповнились слізьми, коли побачила, як він важко ходить.

Михайло сів на ліжко. Потім помився, погасив світло і ліг у ліжко.

Стара черешня тихо постукувала гілками об шибку вікна. За стіною шумів вітер і доносив шум недалекого лісу.

Михайло не міг заснути. Повертався з боку на бік, відчував втому в усьому тілі, але думки лізли в голову і відганяли сон.

Йому пригадалось, як він кілька років тому зайшов з легінями до Юліни, бо такий був звичай у селі: легінь мав право зайти увечері, сам, або з іншими легінями, до котрої дівки захотів, а дівка, чи її батьки, не мали права не прийняти їх. Легіні «йшли до дівок», а дівки «ждали легінів». Бувало зійдуться легіні в корчмі та збираються йти до дівок, по два, по три, а

коли й більше – це вже називалось «ровтою» і було великим гонором для дівки, коли до неї приходила «ровта легінів», а матері хвалилися: «до моєї дочки легіні ровтою ходять». Він пішов з «ровтою» до Юліни, і чомусь йому випало залишитись останнім, бо за тим, що останнім виходив з хати, виходила дівка, і вони залишались удвох «говорити», а на прощання легінь мав право поцілувати дівку. А потім дівки розмовляли між собою про легінів: «Той не вміє цілювати», або «Ой, як гарно цілює, аж мреї беруть». Михайлові сподобалася Юфуркова дівка, і через тиждень зайшов до неї знову, але не «ровтою», а сам. Потім заходив щосуботи до неї, бо легіні, які мали господарство йшли тільки в суботу вечором «до дівок», а наймити, голодранці та пройдисвіти, дозволяли собі заходити, коли хотіли. Бувало й такого, що батько, нібито не сердиться на легінів, коли засиджувались, а промовляє до дружини: «Ходімо, стара, спати, бо легіні би йшли до дому».

Опісля пішов з Юліною на Велику Богородицю, на храм, до Коштеля, а це вже був знак для інших легінів, що в них є серйозні наміри. Відтоді старий Юлінин батько почав дивитися криво на Михайла, бо він хотів собі мати за зятя або Ферія Чуфака, або Андрія Паланюка, бо вони були вчені – вчилися у Сиготі.

Опісля в кімнату увійшла Марічка і лягла в ліжко поруч нього, перервавши його думки.

Наступного дня Михайло пробудився коло полудня. Підвівся з ліжка, одягнувся і прошкутильгав до сіней. Марічка посміхнулася до нього, вийняла з печі горщик з гарячим баранячим гуляшем і поставила на стіл.

– Чому ти мене не збудила раніше? – запитав, тільки так, щоб не мовчати.

– А ти боїшся, що люди дізнаються, що ти ночував у мене, – посміхнулася Марічка. – Тоді зоставайся, а завтра ранком розбуджу тебе на зорі, ніхто не побачить, – підморгнула йому.

– Я не про те, Марічко! – махнув рукою Михайло, але залишився, ночувати й на другу ніч.

Тільки не Марічка збудила його... і не на зорі, а бовкання величезного дзвону, якого привезли з Пешту. Його голос було чути і в сусідніх селах: Коштелі, Нижнянці, а подеколи аж до горба Добоняш, що стоїть над Сиготом.

(Далі буде)

ПРИГОТУВАННЯ СВЯТОЇ ВЕЧЕРІ*

Записала Ольга МIRON

Слава Ісусу Христу. Звати ня Ярина, жию в селі Луг над Тисов. Хотіла би-м вам розказати, як ми з мамов того году готувалися на Сятий вечур. Но так, у принципі, як кожного году, зрана ми уже устали, усі смо були заняті. Такі смо були заняті шо ні мінути свободної. Кождий шос робий своє. Но та й зайшоу тато туйки та й каже мені:

– Яринко, пуйди на пуд, возьми вілоньку та по луйтрі заліз, та возьми цибулю, би смо мали, бо уже в хаті кунчилася.

Но, та й узяла я вілоньку, та улізлам на пуд, та й узялам цибулі. Там так було темно, така була темінь, нічь не було видко, ані м не виділа митир перед ня. Но, та й туй я злізла дулу, та й мама ня заставила далі шос робити, чистилам ріпи та таке усяке. Йо, чистилам ріпи на рисилованики та поклалам на шпор фандилу, а у шпорі ватра була така дуже сильна, та як олій не капне на шпор, та як у хаті ся дими зроблят, та ми – оболоти удкривати. У хаті студінь, хоть ся ватра кладе, студінь, як увон мінус п'ять, та шо робити.

Май туй зайшоу тато. Злармуваў на нас, указаў, шо ми не валоўшні ні до чого, зафальшуваў нам усю роботу та й пушов шос возити на гуминя із торбонцоў дрива. Дроў, чи шо, і не знаю, пушоў шос робити. Брата тоже закликаў, але брат не валоўшний та там собі і лежить, як лежаў, та й лежить доутипир.

Но, а у нас на сятий вечур має бути дванацять страў обоўязково, це без питань – дванацять страў. Перша обоўязково у нас кутя. Кутя – тото пшениця. Ми перебираємо, мочимо у воді й кладемо варити, вариця. Далі, коли она ся доўго доста варит, зварит, та ми уже кладемо у танджор, а вадь куда, та припраўляємо, а вадь у тигані ся так лишає, та й уже таким усяким: медом та цукром, та горіхами молотими – усяким таким.

Но далі мають бути голубці. Голубці мають бути пусні, з грибами лиш. Но далі має бути іще пусна мачанка. У пусну мачанку ми кладемо гриби. Тото раз з білої муки, води та перемішаємо, так покладемо, би маленько заварилося. Далі туду – грибу, та тото ся варит. Ще на сю мачанку кажемо гриблянка.

Но ми ще маємо чинити хліб пусний, або, як ся називає, перевертяник, печемо дома у блодирі до шпора, бо має бути домашне. Чинимо пироги з лекваром, з капустоу, хто як любит. Но ще ми чинимо бабальки пусні, тоже уд хліба, шо смо

робили перевертяник. Удрубуюмо таку тачку одну, розрубуюмо єї на такі маленькі кусочки та їх мастимо у такому сиропови, знаєте із цукром, і з водоу, таке, та далі у горіхах качаємо та кладемо у тепле місце, би мало уросли, та смо далі поклали їх жарити.

Но ще може бути буракчерлений. Буракчерлений, то таке добре, я вам не годна даже передати. Там ся кладе бурак такий молотий, оцту, соли піціко, хри-ну – таке усяке, перемішуємо. Та й руслики з цибу-льоу чинимо. Сестра приноси тоту рибу до руслику з України, бо май ходит туди та купує всякого. Колач горіховий ще маємо, то баба нам усе чинит, бо ми не устигаємо усе. Ще капустяники чинимо. Ка-пустяники робимо так: ріпу так намелимо та із мукоу перемішуємо. Але ріпа має бути обов'язково студена, бо як горяча, та не мож муки докласти, усе рідка. Зробимо таку заміску, аби було далі на одну доло-ню має бути капустяник. Та у капустяник, у середину, кладемо капусту квасну, заліплюємо добре та у олію то смажимо.

То ще має бути налисники. Налисники мають бути пусні: мука, цукор і суль, і вода, но печемо у фандилі на великуй ватрі кождому. То не має бути много, кождому має бути по один. Кладемо в удну грибу сушених варених, а удтак жарених с цибульоу. На другий день то нам уже не треба, бо імо мняса та кіста, таке усяке фіномне. Іще варимо грибний суп, має бути таке шос май лигоньке. Кладемо гриби ва-рити і далі у танджорі гриби посічемо, коли варені гриби, далі кладемо рішкаші цибулі, моркви, такого усякого. То кипит – та уже готовий суп. Май готовимо та заправляємо фасоль, риби нираз чинилисмо у

* Оповідь записана говіркою села Луг над Тисою (sat. Lunca la Tisa, com. Vosicoiu Mare), Марамуреш. Даний текст не перекладено літературною українською мовою заради збереження колоритності й оригінальності бесіди оповідачки. (О.М.)

блoderі, в тепши, з часником, у муці милайнуї. То рибу купувалисмо живу та смо пекли, але тепер і дорога, і нема пре де купити. Такі усякі страви у нас на сятий вечур. Май ще готовимо вару із сухих груш, яблик, слив.

Перед сятим вечором, як ми накриваємо стул, ми майємо таку традицію у нас, шо маємо класти пуд клейонку, пуд скатерку сіна чуть-чуть. Сіна, но би було, закриваємо. Далі кладемо на стул усі дванацідь їдий. Ми єсмо християни, та й маємо мати свічку на столі, помолимося перед тим, як сісти їсти. А сідаємо їсти, як перша зізвда зуйде, дивимося. Тата удпраўляємо вон. Дивимося, перша зізвда зуйшла, ми сідаємо їсти.

Як ис мо поіли, ждемо коляднику. Колядники співають, ми їм, но як поколядуют, даємо гроші, як кому, ні всьом однако. Но далі, як усі колядники пуйдут

гет, ми ідемо на оsonoшне. Там пуп, дяки так красно співають, та людей парафіян много, битлигеми наші, усе так файно, у вон. Після оsonoшного битлигеми пристають д' діўкам, но як хлопці. Но та й після того ми приходимо дома, ще шос хто, шо хоче, поїст із стола. Далі зрана ми тото збираємо, накриваємо на стул, кладемо мняса, кіста, полиўку – усяке. Но таке, би не було пусне, би було таке мнясне, молочне та добре, таке. Но та й сідаємо, їмо, гостимося. Та й ми ся гостимо із водичками та й із кампoтами. Старші уже малинько винця, казанки чим май доброї. Та так у нас і прохoдит Рюздво.

Рюздвяні дни у нас мають бути три. Міні ся, наприклад, дуже любить, бо у нас усяке є на Рюздво. Приходять битлигеми кождий раз у хату, вертеп, церковна коляда, у ній май много куратору. Та такі усякі у нас звичаї та традиції.

А в неділю рано

(Марамороська колядка)

Обробка Юрія ПАРАЩИНЦЯ

1. А в неділю рано
Росичка зросила,
Тогди Діва Пречистая
Сина породила.

2. Як Го породила,
В пелени вповила,
Сінце красне, як лелія,
Вна Му постелила.

3. Сінце постелила,
Сінцем його вкрила,
Не в палаті, а в стоянці,
Д' битляти вложила.

4. А воли та й осли
Христочка впізнали.
Та всі впали на коліна,
Паров загірвали.

5. На той час пастушки
З страхом повставали,
Біжить, божі, у Вефлеєм,
Несить Йому дари.

6. Іванко – ягнятко,
А Грінько – барана,
Марко – вівцю, Іван – козу,
Та й несут до Пана.

7. А бідний Михайло,
Він не мав що дати,
Та дали му, пастушкови,
На сопілку грати.

8. Михайло – в сопілку,
Василь – на цимбали,
Петро – в трубку, Павло – в дудку,
Штефан – на флуєри.

9. А Федор, Николай
Не могли стримати,
Із охоти і радости
Пішли танцювати.

10. Боже, нам поможи
Пересвяткувати,
Все кращого й веселого
Рождества діждати!

ІСТОРИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 1 ГРУДНЯ 2024 р.

З великою радістю та особливою повагою до всіх наших українців хочу повідомити, що Союз українців Румунії отримав історичні результати на парламентських виборах 1 грудня, підтвердивши тверду підтримку наших громад місії та цінностей, які ми представляємо!

Ми здобули рекордні показники у майже 90% українських громад. Союз українців Румунії став потужною силою та закріпив свою позицію з абсолютно чудовими результатами, адже в багатьох населених пунктах нам вдалося посісти місце в першій трійці.

Цьогорічний результат на 62% кращий, ніж у 2020 році, це вражаюче зростання, яке підкреслює зростаючу довіру українців до СУР.

У деяких населених пунктах, в яких проживають українці, СУР досягнув того, що мало хто вважав можливим: кращого результату, ніж всі інші суперники разом узяті! Це результат, який робить нам честь і чітко показує, що ми на правильному шляху.

Ці результати демонструють три реальності:

1. велику довіру та підтримку людей;
2. їхню високу оцінку нашої роботи, яку ми їм чесно представили;
3. зразкову мобілізацію наших організацій.

Запорукою нашої перемоги стало те, що ми проводили кампанію, спираючись на вже досягнутих результатах. Ми мали, що представити! Ми говорили про те, що зробили для людей, а не про порожні обіцянки, яких люди і так не терплять. Цей підхід, який ми обрали з самого початку, вирізняв нас і зблизив з нашими громадами, даючи їм чіткі аргументи підтримати нас.

Наша кампанія була чистою, без брудних нападів. Ми зосередилися на тому, що дійсно має значення: проєктах, досягненнях, людях. Ми не скотилися в болото безплідної конфронтації і це високо оцінили наші виборці, які зрозуміли різницю в нашому ставленні.

Ми виходимо з цих виборів з найкращим результатом для СУР з 2008 року, справжньою перемогою, яка чітко говорить нам про те, що попереду ще дуже багато роботи. Нам вдалося відновити і виправити не зовсім задовільні результати, отримані на місцевих виборах і перевершити очікування в ключових повітах та населених пунктах, зміцнивши свої позиції навіть у діаспорі.

Щиро дякую всім, хто був поруч з нами: командам Союзу, відданим членам наших громад та кожному, хто вірить у нас і підтримує представників СУР. Разом ми показали силу єдності та нашої великої родини.

Разом ми продовжуватимемо будувати, слухати та реагувати на потреби всіх членів української спільноти, бо тільки разом ми зможемо зберігати і передавати далі нашу культуру, цінності та віру предків.

Цей новий мандат, який я приймаю з усією відповідальністю та відданістю, яку я вам обіцяв, не є моїм! Він наш, спільний!

Я дякую вам за те, що ви довірили мені представляти інтереси української спільноти Румунії, і не лише, у Парламенті!

Голова Союзу українців Румунії,
депутат *Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ*